

UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De oorlog in het museum: Herinnering en verbeelding

Somers, E.L.M.

Publication date
2014

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Somers, E. L. M. (2014). *De oorlog in het museum: Herinnering en verbeelding*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Bijlage

INVENTARISATIE NEDERLANDSE OORLOGS- EN VERZETSMUSEA EN HERINNERINGSCENTRA

Overzicht van de Nederlandse oorlogs- en verzetsmusea en herinneringscentra die een permanente tentoonstelling presenteren met als hoofdthema (aspecten van) de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog; met een korte karakterisering, gerubriceerd naar provincie en daarbinnen op plaats (zie ook overzicht hoofdstuk 1, p. 42-45). De museale instellingen zijn benaderd om gegevens voor deze inventarisatie aan te leveren. De inventarisatie is voorts gebaseerd op eigen waarnemingen tijdens werkbezoeken, op informatie van de websites van de instellingen, documentatie van de musea, publicaties in de media en websites van de verschillende instanties.¹ Alle opgenomen instellingen zijn verzocht de bijeengebrachte informatie te verifiëren c.q. aan te vullen.

Toelichting op de rubrieken:

HOOFDTHEMA: op basis van hoofdthema van de presentatie zijn de musea in te delen in een vijftal categorieën:

- 1 *Oorlog en bezetting*: deze musea geven een algemeen beeld van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Nederland;
- 2 *Verzet en bezetting*: de nadruk in de presentatie ligt op het verzet. Daarnaast besteden deze musea vrijwel zonder uitzondering ook aandacht aan andere aspecten van de bezetting;
- 3 *(Joden)vervolgving en terreur*: hieronder vallen de herinneringscentra verbonden aan voormalige kampen, maar ook een museum als het Anne Frank Huis;
- 4 *Militair, strijd en bevrijding*: het accent ligt op het krijgsverloop en het militaire aspect van de oorlog
- 5 *Nederlands- Indië*: de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.

¹ Stichting Informatie Wereldoorlog Twee (stiwot) (<http://www.tracesofwar.com>); het Nationaal Comité 4 en 5 Mei (<http://www.tweedewereldoorlog.nl/bronnen/Oorlogsmusea>) en het Museumregister Nederland (<https://www.museumregisternederland.nl>).

GEREGISTREERD MUSEUM: Een geregistreerd museum is een museum dat opgenomen is in het Nederlandse Museumregister, ingesteld in 1997 op initiatief van de Nederlandse Museumvereniging (NMV) en het Landelijk Contact Museumconsulenten (LCM). Het beheer van het Museumregister wordt uitgevoerd door de onafhankelijke stichting Museumregister Nederland. Geregistreerde musea voldoen aan criteria voor een ‘kwalitatief hoogwaardige invulling van de functies van een museum’, samengevat in de Museumnorm.²

BEZOEKERSAANTALLEN: De bezoekersaantallen zijn gebaseerd op informatie verstrekt door de instellingen zelf, en/of gebaseerd op jaarverslagen en andere officiële stukken.

² Zie: <https://www.museumregisternederland.nl/DeMuseumnorm> (geraadpleegd 3 november 2013).

FRIESLAND

1 Titus Brandsma Museum, Bolsward

Hoofdthema: 2. Verzet en bezetting

Opengesteld sinds: 2003

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is gewijd aan de in Oegeklooster geboren pater karmeliet Titus Brandsma (1881-1942). Tijdens de oorlog verzette Brandsma zich tegen het nationaal-socialisme en ageerde vooral tegen de Jodenvervolging. Hij werd gearresteerd en op 26 juli 1942 in kamp Dachau vermoord. Het museum besteedt aandacht aan de vele activiteiten van Brandsma als journalist, uitgever, hoogleraar, weldoener, organisator, scholenoprichter en verzetsheld.

Presentatie/collectie: In het museum zijn onder meer stukken te bezichtigen uit het familiearchief en het Documentatiecentrum voor RK Friesland; objecten (waaronder gevangenenkleding uit Dachau), brieven, prentbriefkaarten, boeken (eerste drukken), artikelen, foto's, schilderijen en documenten. In een van de ruimtes zijn twee cellen op ware grootte ingericht: een kloostercel in Boxtel met als tegenhanger gevangeniscel 577 in Scheveningen, waar Brandsma gevangen is gehouden.

Zie ook inventarisatie MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/1689>

Bezoekersaantallen: 2012: 1.744

Geregistreerd museum: sinds 7 december 2007

Website: <http://www.titusbrandsmamuseum.nl>

2 Kazemattenmuseum Kornwerderzand

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1985

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Onder auspiciën van de Stichting Menno van Coehoorn werd in 1983 de Werkgroep Museale bestemming Kazematten van Kornwerderzand opgericht. Deze werkgroep stelde zich ten doel een zevental kazematten voor de toekomst veilig te stellen door deze als museum in te richten. Het Kazemattenmuseum Kornwerderzand bevindt zich op 4 km afstand van de Friese kust op de Afsluitdijk. Tijdens de meidagen 1940 had het hier gelegen bunkercomplex een strategische functie in de strijd tegen de Duitse invasietroepen. In 2001 kreeg het gehele kazemattencomplex de status van rijksmonument.

Presentatie/collectie: Het museum omvat vijf bunkers, ingericht in de stijl van mei 1940. De museale opstelling in de kazematten besteedt aandacht aan het leven in het bunkercomplex, de Duitse aanval in mei 1940, de kanonneerboot Johan Maurits van Nassau, de luchtafweer, het verzet, de fatale vlucht van de *Lockheed Hudson* (die vlakbij de stelling neerstortte, waarbij de vier Engelse beman-

ningsleden en de vier Nederlandse ‘spionnen’ om het leven kwamen) en de verdedigingslinie de Wonsstelling. Ook wordt er onder meer een collectie vuurwapens uit de oorlog getoond. Ter nagedachtenis aan de gevallen zijn drie monumenten opgericht: voor de gevallen in de Wonsstelling, voor de opvarenden van de kanonneerboot en voor kapitein Boers en ondercommandant luitenant Ham.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/1667>

Bezoekersaantallen: 2012: 12.090

Geregistreerd museum: sinds 2004

Website: <http://www.kazemattenmuseum.nl>

3 Fries Verzetsmuseum, Leeuwarden

Hoofdthema: 2. Verzet en bezetting

Opengesteld sinds: 1979

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Verzetsmuseum Friesland was aanvankelijk gehuisvest in gebouw de Kanselarij in Leeuwarden. Na een verhuizing in 1987 naar een pand aan het Zuiderplein in de stad, nam het museum als zelfstandig onderdeel van het Fries Museum in 1995 zijn intrek weer in de Kanselarij. Samen met het Fries Museum betrok het museum onder de benaming Fries Verzetsmuseum in 2013 een nieuw pand aan het Wilhelminaplein in Leeuwarden.

Presentatie/collectie: In de vaste opstelling wordt de herinnering aan de oorlog in Friesland vanuit persoonlijke verhalen verteld onder het motto ‘Een verhaal dat je raakt’. De geschiedenis wordt geplaatst in het perspectief van dilemma’s waar men tijdens de oorlog voor stond. Sommige keuzes konden vérstrekken- de gevolgen hebben. De gewapende bevrijdingsactie van het Friese verzet op het Huis van bewaring in Leeuwarden in 1944 wordt als iconische gebeurtenis in de Friese oorlogsherinnering uitgelicht. Een van de zalen toont een selectie van objecten uit de collectie, waarvan de ‘erfgoedbetekenis’ wordt benadrukt. Speciale aandacht krijgt de invloed en betekenis van de herinnering aan de oorlog in de naoorlogse samenleving, en de invulling die aan herdenken en herinnering wordt gegeven. In het museum zijn drie monumenten geïntegreerd: de eregalerij met de 290 gevallen in het Friese verzet, de wand met de namen van de 616 vermoorde Joden uit Friesland en een gedenksteen voor de circa duizend omgekomen Friese dwangarbeiders.

De collectie van het museum is online raadpleegbaar.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/1632>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 20.000 (in 2012 wegens verhuizing slechts enige maanden geopend)

Geregistreerd museum: sinds 2000

Website: <http://www.verzetsmuseum.nl>

4 Bunkermuseum Schlei, Schiermonnikoog

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding)

Opengesteld sinds: 2009

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Tijdens de Tweede Wereldoorlog was er een Duitse bezettingsmacht op Schiermonnikoog van ongeveer 600 soldaten. Als onderdeel van de *Atlantikwall* werden in de duinen langs het strand enorme bunkercomplexen aangelegd: er was zelfs een compleet dorp aan het eind van de Prins Bernhardweg. Het dorp bestond uit bunkers, radarinstallaties, lucht-afweergeschut en gecamoufleerde barakken. De nederzetting kreeg de code-naam *Schlei*: de Duitse naam voor de vissoort zeelt. Stichting Bunkermuseum Schlei Schiermonnikoog heeft in een bunker van het type *Seeburg* het museum gevestigd.

Presentatie/collectie: De bekendste bunker is de *Wassermann*, die ontworpen is om als basis te dienen voor een grote radarantenne, maar die nooit in gebruik is genomen. Vanaf dit punt kan de bezoeker heel Schiermonnikoog overzien. Iets verderop bevindt zich de bunker van het type *Seeburg*, dat als museum is ingericht. Deze bunker diende als communicatiecentrum. Voor de *Luftwaffe* was het complex van belang vanwege de radarinstallaties en het communicatiecentrum dat hier was ondergebracht. Van hieruit werden geallieerde vliegtuigen richting Duitsland gesignaleerd. In het museum krijgt de bezoeker een indruk van de inrichting van het bunkercomplex, het functioneren van het communicatiecentrum en het verloop van de oorlog op Schiermonnikoog.

Bezoekersaantallen: 2012: 5577

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Bepaalde openstelling. Het museum organiseert excursies over het eiland langs bunkers en andere restanten van de Tweede Wereldoorlog.

Website: <http://bunkermuseum.wordpress.com/>

GRONINGEN

5 Onderduikadres Jozef en Regina Meijer, Bedum

Hoofdthema: 3. (Joden)vervolgning en terreur

Opengesteld sinds: 2005

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Als onderduikers verbleef tijdens de oorlog het Joodse echtpaar Jozef en Regina Meijer op de bovenverdieping van het woonhuis Schultingastraat 6 te Bedum. Omdat de situatie voor het echtpaar, dat uit het dorp afkomstig was, te gevaarlijk werd zijn zij na enige tijd overgebracht naar een andere onderduikplek in Groningen. Hier werden zij gearresteerd en afgevoerd. In september 1943 zijn zij in Auschwitz om het leven

gebracht. De huidige bewoner van het pand, Han Meijer (geen familie), raakte gefascineerd door de lotgevallen van de onderduikers. Meijer deed onderzoek naar de oorlogsgebeurtenissen. Het onderduikvertrek van de woning, dat in de oorspronkelijke staat was gebleven, richtte hij in als privémuseum.

Presentatie/collectie: Het kleine museum vertelt het verhaal van de Joodse onderduikers Jozef en Regina Meijer en de Jodenvervolging. In de presentatie zijn persoonlijke documenten en voorwerpen van het Joodse onderduikrechtspaar te zien: onder meer de originele Jodensterren van de onderduikers, foto's die na hun vertrek zijn achtergebleven en enkele gebruiksvoorwerpen. De getoonde collectie bevat daarnaast verschillende voorwerpen en documenten die gerelateerd zijn aan de lokale oorlogsgeschiedenis.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 300

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Op de website van het privémuseum wordt de geschiedenis van Jozef en Regina Meijer beschreven en is een selectie voorwerpen uit de verzameling te zien.

Website: <http://www.jodenvervolgingbedum.nl>

6 Museum Canadian Allied Forces 1940-1945, Groningen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2010

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Grondleggers van het museum zijn Heiko Ates en zijn vader Klaas Arie Ates, beiden uit Groningen. Na 20 jaar verzamelen van oude legervoertuigen, authentieke uniformen, wapens en verschillende gebruiksvoorwerpen werd in 2002 de privécollectie in de Stichting *Canadian Allied Forces 1940-1945* ondergebracht. De stichting verwierf het gebruiksrecht van een pand in de stad, dat op 5 mei 2010 als museum voor het publiek werd opengesteld.

Presentatie/collectie: De presentatie bestaat uit diorama's, met bijzondere aandacht voor de Canadese troepen die Groningen hebben bevrijd. Ruim tachtig militaire voertuigen vormen de kern van de collectie.

Bezoekersaantallen: 2012: 5.913

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Het museum beschikt over een eigen documentatiecentrum met filmzaal en bibliotheek.

Website: <http://www.canadianalliedforces.com>

7 Museum Verzameling '40-'45, Harkstede

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1990

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het particulier Museum '40-'45 was eerder in Slochteren gehuisvest en sinds 2003 in een klein bedrijfspand in het centrum van het dorp Harkstede. Het kleine museum bevat de privécollectie van de Groninger Chris Scholtens en toont het resultaat van bijna vijftig jaar verzamelen.

Presentatie/collectie: Het privémuseum met een oppervlakte van 30 m² staat vol uiteenlopende oorlogsvoorwerpen. Van een carbidlamp, verpakkingen van surrogaatvoedsel, een landingswiel van een *Mosquito*-vliegtuig, uniformen, een houten bord 'Voor Joden verboden', tot een brandstoftank van een B-17-vliegtuig en een propeller van een vlak bij het dorp neergestort geallieerd vliegtuig. Naast de vaste opstelling van de oorlogscuriosa wordt jaarlijks aandacht besteed aan een speciaal thema, zoals de Luchtbeschermingsdienst (2008), stafkaarten (2009), brieven en foto's van *Luftwaffe*-soldaten uit april 1945 (2011), de lotgevallen van twee Joodse gezinnen uit Slochteren (2012), 'de Luchtoorlog', 'oorlog op het water' en 'werken voor de vijand' (2013).

Bezoekersaantallen: gemiddeld ca. 500

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Jaarlijks wordt een aantal 'thema-dagen' georganiseerd.

Website: geen

8 Museum voor Oorlogshistorie, Midwolda

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1998

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Een klein particulier museum gevestigd in een verbouwde boerenschuur in het midden van het dorp Midwolda. Museum en collectie zijn eigendom van verzamelaar M. Stek (geb. 1964).

Presentatie/collectie: Het museum geeft een beeld vanaf de mobilisatie in 1939 tot de bevrijding in 1945, met de nadruk op de regionale geschiedenis. De periodes worden in het oorlogsmuseum uitgebeeld door documentatie, originele uniformen en civiele kleding, en andere gebruiksvoorwerpen afkomstig uit de regio.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 100 bezoekers per jaar.

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://www.midwolda.nl/ohmuseum.htm>

9 Historische Collectie Regiment Stoottroepen Prins Bernhard, Assen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1998

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Regiment Stoottroepen werd op 21 september 1944 opgericht en is ontstaan uit verschillende onderdelen van het verzet: de Ordedienst (OD), de Landelijke Knokploegen (LKP) en de Raad van Verzet (RvV). Bij de bevrijding van Nederland werd dit infanterieregiment ingezet langs de rivieren Waal en Maas, en later tot diep in Duitsland. Na de oorlog zijn de Stoottroepen als onderdeel van het Nederlandse leger voort blijven bestaan. Het regiment werd onder meer ingezet in Nederlands-Indië. Het museum is een initiatief van de Bond van Oud-Stoottroepers en Stoottroepers (BOSS) en is gehuisvest in het wachtgebouw van de Johan Willem Frisokazerne in Assen. De doelstelling van de Stichting Historische Collectie Regiment Stoottroepen Prins Bernhard is het verleden en het heden van de inzet van het regiment te laten zien. Na een grondige verbouwing werd het museum in 2008 heropend.

Presentatie/collectie: Het museum bestaat uit een zaal die gewijd is aan de Duitse inval, het verzet en de oprichting van het Regiment Stoottroepen. Een andere ruimte laat de inzet zien van de negen bataljons die naar Nederlands-Indië zijn gestuurd. Tevens is er een kleine opstelling over Nieuw-Guinea. Ook is aan het einde van deze zaal een thema over de Koude Oorlog. Voorts is er een zogenaamde 'Stiltekamer' ingericht als eerbetoon aan de gevallen van het regiment. In nog een andere ruimte worden op verzoek historische films getoond.

Bezoekersaantallen: 2012: 1532

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://www.stoottroepers.nl/RSPB-Museum-x.html>

10 Museum Ergens in Nederland 1939-1945, Emmen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2001

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: 'Ergens in Nederland 1939'-1945' omvat de privéverzameling van Erik Zwiggelaar. Deze bestaat uit een collectie militaria uit de Tweede Wereldoorlog, die in een als museum ingericht uitgebouwde gedeelte van een woonhuis wordt getoond. De verzamelhobby begon met het opgraven van wrakstukken van neergestorte geallieerde vliegtuigen in de omgeving. De naam van het museum verwijst naar de ten tijde van de mobilisatietijd (1939-1940) gebruikte aanduiding 'Ergens in Nederland', omdat de precie-

ze plaats waar militairen zich bevonden uit militair-strategisch oogpunt niet vermeld mocht worden.

Presentatie/collectie: De collectie, die vanaf de jaren 80 is opgebouwd, bevat 27 etalagepoppen met uniformen, diverse uitrustingsstukken, wapens, bodemvondsten etc.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 100 per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Met de verzameling worden tijdelijke tentoonstellingen ingericht in Drenthe en Overijssel.

Website: <http://www.ergensinnederland1939-1945.nl/home>

11 Herinneringscentrum Kamp Westerbork, Hooghalen

Hoofdthema: 3. (Joden)vervolgving en terreur

Opengesteld sinds: 1983

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In 1970 werd op het voormalige kampterrein het monument opgericht ter nagedachtenis aan weggevoerde en omgebrachte Joden: een veertig meter lange spoorweg die eindigt in omhoog gebogen rails (ontwerp: Ralph Prins). Het jaar daarop werden de laatste barakken van het kamp gesloopt. Als gevolg van de toegenomen belangstelling voor de plek is in 1983 een bezoekerscentrum geopend op drie kilometer van het voormalige kampterrein. In de ruimte werd een replica van de expositie in het Nederlands paviljoen in Auschwitz ondergebracht. Om het toegenomen aantal schoolbezoeken te ontvangen werd het pand in 1999 uitgebreid en is er nieuwe vaste expositie ingericht. Behalve als museum heeft het centrum zich steeds meer ontwikkeld tot een expertisecentrum.

Presentatie/collectie: De museale presentatie in het Herinneringscentrum vertelt over het leven in het kamp en de deportatie naar de kampen in het 'oosten'. Het persoonlijke verhaal staat centraal. Er is een originele barakwand te zien en er worden fragmenten van de 'Westerborkfilm' uit 1944 getoond. Foto's, tekeningen en persoonlijke documenten worden getoond, naast persoonlijke objecten zoals de trompet waarop in Auschwitz door een gedeporteerde moest worden gespeeld en een uit de trein geworpen briefje met laatste afscheidsgroet. Er is een gedeeltelijk ingerichte barak te zien, evenals een grote maquette van het kamp. De belevenissen van individuele families zijn in gevarieerde presentaties vastgelegd.

Het voormalig kampterrein heeft naast een herdenkingsplek steeds meer betekenis gekregen als een locatie om de geschiedenis van het kamp te vertellen. Op het terrein zijn verschillende monumenten geplaatst. Het monument 'de 102.000 stenen' symboliseert de vermoorde gedeporteerden. Taluds en reconstructies geven de oorspronkelijke grootte en plaats van een aantal barakken aan. Symbolische stukken prikkeldraadomheiningen en een wachttoren zijn

toegevoegd. Na de afronding medio 2014 van het ‘glazen paviljoen’: de voormalige commandantwoning bij het kampterrein, zal de museale herinrichting van het voormalige kampterrein ter hand worden genomen. Het accent zal hierbij op meer authenticiteitsbeleving komen te liggen.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/1084>

Bezoekersaantallen: 2012: 128.844 (het bezoek aan het kampterrein wordt geschat op jaarlijks 250.000-300.000 belangstellenden.)

Geregistreerd museum: sinds 2002

Overige informatie: Naast tentoonstellingen organiseert het centrum talloze educatieve activiteiten en manifestaties, en is er voortdurend een wisseltentoonstelling te zien.

Website: <http://www.westerbork.nl>

OVERIJSEL

12 Informatiecentrum Canadese begraafplaats Holten, Holten

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2011

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Op het ereveld De Canadese Begraafplaats Holten bevinden zich 1394 graven van voornamelijk Canadese militairen. Het nabij gelegen informatiecentrum geeft inzicht over de inrichting van het ereveld en informatie over de gesneuvelde militairen en de bevrijdingsopmars van het Canadese leger in Noord- en Oost-Nederland. Doelstellingen van de stichting Informatiecentrum Canadese Begraafplaats Holten (CBH) zijn ‘de gedachte aan de Tweede Wereldoorlog door persoonlijke verhalen levend te houden, van generatie op generatie en een bijdrage leveren aan behoud en voor een breed publiek toegankelijk maken van een bron van historische informatie over de bevrijding van de regio in WO II’.

Presentatie/collectie: Het informatiecentrum besteedt aandacht aan het Canadese aandeel aan de bevrijding van Nederland door middel van persoonlijke verhalen en foto’s van gesneuvelde militairen. Interviews en getuigenverklaringen zijn te raadplegen, en via interactieve beeldschermen worden levensverhalen van bevrijders weergegeven. In de filmzaal is een impressie te zien van de bevrijding van Noord- en Oost-Nederland en van de totstandkoming van het ereveld. In vitrines liggen documenten, maquettes en voorwerpen met betrekking tot de bevrijdingsoperaties. Beeldschermen tonen authentieke filmbeelden. In een database zijn gegevens van alle gesneuvelde Canadese bevrijders voor het publiek beschikbaar. Voorts wordt er informatie getoond over de Commonwealth War Graves Commission, die de oorlogsgraven van de gemenebestlanden over de hele wereld beheert.

Bezoekersaantallen: 2012: 30.000

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.canadesebegraafplaatsholten.nl>

13 Memory Oorlogs- en Vredesmuseum, Nijverdal

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2010

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De particuliere collectie militair materieel en voorwerpen van verzamelaar en handelaar in legervoertuigen Joop Staman is de basis voor het museum, dat gevestigd is in het gebouw van de voormalige bibliotheek in Nijverdal. Het museum omschrijft zijn missie als volgt: 'Respect hebben voor de mensheid en leren van het verleden. Door het verhaal van de Tweede Wereldoorlog te vertellen willen wij duidelijk maken hoe belangrijk de normen en waarden en het Respect hebben voor iedereen, in het leven is.'

Presentatie/collectie: In de vorm van diorama's worden scènes uit de oorlog uitgebeeld, zoals de Duitse inval van Nederland, de geallieerde landingen op de stranden van Normandië, een gevechtsstelling ten tijde van Operatie *Market Garden*, het Ardennenoffensief, de Duitse *V1*-lanceringen vanuit het naburige Hellendoorn en de bevrijding van Nijverdal door de Canadezen. In een nageemaakte bunker wordt een film over de invasie van Normandië getoond, met effecten zoals een bewegende vloer. In een nageemaakte barak wordt aandacht besteed aan de Holocaust. Voorts is ook permanent een reizende tentoonstelling van de Anne Frank Stichting te bezichtigen. Buiten bij de ingang van het museum staan delen van de oude vernielde spoorbrug tentoongesteld ter herinnering aan het bombardement op Nijverdal in maart 1945. In mei 2013 werd de wapenkamer geopend.

Bezoekersaantallen: 2012: 18.000

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.memorymuseum.nl>

14 Twents Oorlogsmuseum 1940-1945, Vriezenveen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1988

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum, ingericht in een oud schoolgebouw, is een initiatief van privéverzamelaar Henk Abbink uit Vriezenveen.

Als jongetje maakte Abbink de oorlog in de regio mee en begon hij al vroeg met het verzamelen van oorlogsmateriaal. Na een restauratie is het museum in 2005 heropend. Familieleden van de oprichter van het museum en andere vrijwilligers verzorgen het beheer.

Presentatie/collectie: Het museum besteedt aandacht aan het militaire strijdverloop tijdens de oorlog. De nadruk wordt gelegd op vliegtuigen die in de om-

geving zijn neergestort en op bevrijdingsoperaties in de regio door Canadese en Poolse troepen. Naast de regionale context wordt ook de strijd elders in het land belicht en wordt eveneens de internationale context aangestipt. Zijdelings wordt ingegaan op andere aspecten als de Jodenvervolgning, de Nederlandse SS en NSB, de Hongerwinter en de bevrijding. De collectie is in hoofdzaak militair van aard. Er worden legervoertuigen, wapens, projectielen, granaten, de motor van een neergestort vliegtuig en andere vliegtuigonderdelen getoond. Het 'uniformkabinet' bevat Nederlandse, Duitse, Engelse, Canadese en Amerikaanse uniformen van verschillende legeronderdelen.

Bezoekersaantallen: 2012: 940

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: beperkte openstelling

Website: <http://www.oorlogsmuseumvriezenveen.nl>

GELDERLAND

15 Aaltense Oorlogs- en Verzetscollectie 1940-1945, Aalten

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1973

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De collectie van verzamelaar H.G. Wamelinks wordt geëxposeerd in een ruime schuur aan de achterkant van zijn woonhuis. De collectie heeft als thema Aalten en de Achterhoek tijdens de Tweede Wereldoorlog en is het resultaat van veertig jaar verzamelen.

Presentatie/collectie: De opstelling van het particuliere museum met een oppervlakte van 100 m² is thematisch ingedeeld: de mobilisatie, de bezetting, het verzet en de bevrijding door de Engelsen. De nadruk ligt op het militaire aspect. Zo zijn er volledige uitrustingen van Nederlandse, Duitse en Engelse militairen te zien. Daarnaast worden wapens en militaire gebruiksvoorwerpen getoond, alsook objecten die een beeld geven van het dagelijks leven en een apart gedeelte over de NSB. De objecten zijn grotendeels afkomstig uit Aalten en omgeving.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6524>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 400 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: beperkte openstelling

Website: nee

16 Markt 12 – Euregionaal Museum voor de Vrijheid, Aalten

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2004

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De grensplaats Aalten had in de oorlog relatief gezien het hoogste aantal onderduikers in Nederland. De bewoners van pand Markt 12, waar het museum is gevestigd, verleenden op de zolder ook onderdak aan onderduikers, terwijl op de begane grond de *Ortskommandantur* was gehuisvest. De geschiedenis van het pand aan de Oude Markt in Aalten is de basis voor het museale concept dat tegelijkertijd de geschiedenis van de gemeenschap in de regio vertelt aan de hand van persoonlijke verhalen. De thema's onderduiken en verzet nemen daarbij een belangrijke plek in.

In 2011 is de 'euregionale context' ook in de naam opgenomen; sindsdien wordt meer nadruk gelegd op de verbinding met de eigen tijd en is het educatieve karakter van het museum versterkt. Het museum werkt nauw samen met partners in Duitsland waarmee uitwisselingsprojecten worden ondernomen. Het is het eerste en enige euregionale museum (Nederlands-Duits) dat ook met euregionale middelen is opgezet. Een belangrijke taak is het agenderen van thema's over 'goed en kwaad', en 'het maken van keuzes'. Samen met het Aaltens Historisch Museum is Markt 12 onderdeel van de Vereniging Aaltense Musea. De gebouwen en de collectie zijn eigendom van de Stichting Vrienden van de Aaltense Musea.

Presentatie/collectie: Het 'museumhuis' is teruggebracht naar de sfeer van de Tweede Wereldoorlog. De bezoeker ervaart interactief 'de oorlog onder één dak' door het leven van de bewoners tijdens de Tweede Wereldoorlog in het pand: een gezin met twee kindertjes, de Duitse *Ortskommandant* en de onderduikers. Bij bombardementen kwamen ook de burens naar de schuilkelder. De inrichting gaat uit van 'het beleven, ontdekken en ervaren door de bezoeker'. Ook worden belangrijke gebeurtenissen uit de regio weergegeven en ervaart men hoe men overleefde en vernuftig omging met schaarste. Achter een beweegbare wand bevindt zich een illegale drukkerij, tevens kan men in de originele onderduikplek op de zolder kruipen. Originele stukken zijn in de depots opgeslagen. In de opstelling mag men alles aanraken of uitproberen. In de verschillende ruimten herinneren beeld- en geluidsfragmenten aan gebeurtenissen tijdens de oorlog.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/collections/8484>

Bezoekersaantallen: 2012: 14.000

Geregistreerd museum: sinds 2002

Overige informatie: Markt 12 is met het Aaltens Historisch Museum en het VVV-Agentschap Aaltense Musea onder één dak samengebracht.

Website: <http://www.markt12.nl>

17 Arnhems Oorlogsmuseum '40-'45, Arnhem

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1994

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Arnhems Oorlogsmuseum '40-'45 is begonnen als hobby van een aantal verzamelaars van oorlogsmateriaal. In 1994 richtten zij in de voormalige dorpsschool in Schaarsbergen een museum in. Tijdens de oorlog was dit gebouw door de *Luftwaffe* gevorderd. Het symbool van het museum is de *Polar Bear*: het embleem van de Canadese divisie die betrokken was bij de bevrijding van Arnhem.

Presentatie/collectie: Het museum geeft een algemeen overzicht van het strijdverloop, met het accent op Arnhem en omgeving. De vaste opstelling toont een gedurende tientallen jaren verzamelde collectie wapens, uniformen en talrijke andere, vooral militaire voorwerpen. Verschillende diorama's presenteren historische scènes. Zo is er een Duitse commandopost ingericht, alsook een onderduikplek. Bijzondere stukken in het museum zijn: een 'zitbank van Hitler', de leren jas van generaal Sepp Dietrich en de schoudertas van *Reichskommissar* Seyss-Inquart. In 2012 kreeg het museum de beschikking over een Duits luchtverdedigingswapen (*Flugabwehrkanone*) en een *Beechcraft 18s*, het geallieerde vliegtuig dat aan het einde van de Tweede Wereldoorlog regelmatig boven Nederland vloog.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7225>

Bezoekersaantallen: 2012: 8.000

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.arnhemoorlogsmuseum.com>

18 Indisch Herinneringscentrum/Museum Bronbeek, Arnhem

Hoofdthema: 5. Nederlands-Indië

Opengesteld sinds: 2010 (1863)

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Koninklijk Tehuis voor Oud-militairen en Museum Bronbeek ressorteren onder het ministerie van Defensie. Tot in de jaren zestig verbleven hier alleen oud-KNIL-gedienden. In het tehuis op het landgoed in Arnhem werd in een museale opstelling het militaire aspect van het koloniale verleden getoond. Daarbij werd ook aandacht besteed aan de Japanse bezetting van Nederlands-Indië, in het bijzonder aan de (krijgsgevangen)kampen. Sinds 2007 is het Indisch Herinneringscentrum op landgoed Bronbeek gehuisvest. De periodes Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog 1942-1945, de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië 1945-1949 en Nederlands Nieuw-Guinea 1950-1962 vormen de basis van de samenwerking met het Indisch Herinneringscentrum. Gezamenlijk werd in 2010 de permanente expositie *Het verhaal van Indië* ingericht. De nadruk van de expositie ligt op de Tweede Wereldoorlog, het dekolonisatieproces en de gevolgen daar-

van voor de Indische gemeenschap. Bronbeek heeft ook een herdenkingsfunctie en speelt een belangrijke rol in het veteranenbeleid van het ministerie van Defensie.

Presentatie/collectie: Hoewel het museum ook natuurhistorische en volkenkundige verzamelingen bezit, is het grootste deel van de collectie militair-historisch van aard: wapens, uniformen, uitrustingsstukken, vaandels en dergelijke. Veel materiaal is afgestaan door inwoners van Bronbeek. De overzichtstentoonstelling *Het Verhaal van Indië* geeft een beeld van de 350-jarige geschiedenis van Nederlands-Indië met het accent op de Tweede Wereldoorlog en de dekolonisatie, waarbij aandacht voor de doorwerking van de ervaringen van de betrokkenen aan de Japanse bezetting en de perceptie in de Nederlandse samenleving. Behalve objecten, foto- en filmmateriaal omvat de presentatie verschillende ensceneringen en interactieve presentaties via *touch screens* en andere *hands-on*-onderdelen

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/5033>

Bezoekersaantallen: 2012: 25.770

Geregistreerd museum: sinds 3 mei 2001

Overige informatie: De website bevat ook een online museumtour van *Het Verhaal van Indië*. Het Indisch Herinneringscentrum beheert de overzichtswebsite *Indië in Oorlog*, die informatie biedt over de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië. Het is mogelijk om via het portaal te zoeken in toegangen van archieven en collecties van belangrijke archief- en documentatie-instellingen in Nederland (<http://indieinoorlog.nl>). Bronbeek biedt reüniefaciliteiten in het kader van het veteranenbeleid van het ministerie van Defensie.

Website: <http://www.hetverhaalvanindie.com>

19 Collectie '40-'45, Beekbergen

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2000

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum in de Dorpstraat in Beekbergen afficheert zich als 'het kleinste oorlogsmuseum van Nederland'. De privécollectie van René Broere vormt de basis van het museum.

Presentatie/collectie: Naast een uitstalling van uniformen en wapens worden er vooral persoonlijke kleine bezittingen zoals brieven, boeken, foto's en documenten van zowel Duitsers als Nederlanders getoond. Het museum bezit persoonlijke eigendommen van verschillende verzetsmensen, alsook materiaal afkomstig uit een illegale drukkerij in Apeldoorn. De expositie is steeds meer aandacht aan de regionale geschiedenis gaan besteden. In 2011 is het museum vernieuwd en uitgebreid.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7184>

Bezoekersaantallen: 2012: 1600

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: beperkte openstelling

Website: <http://www.collectie4045.nl/> en <http://collectie'40-'45.hyves.nl/forum>

20 Museum Vliegbasis Deelen, Deelen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1995

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De eenvoudige landingsgrasbaan in Deelen uit de jaren dertig werd tijdens de bezetting door de *Luftwaffe* uitgebouwd tot de grote Nachtjager-basis *Fliegerhorst Deelen*. Om niet door geallieerde toestellen ontdekt te worden, zijn alle militaire gebouwen en bunkers destijds gebouwd alsof het boerderijen waren (*Heimatschutz Architektur*). Vanaf 1946-1950 werd Deelen gebruikt als opslagplaats voor allerlei onbruikbaar en achtergelaten militair materieel, variërend van buitgemaakt Duits materieel tot overtollige Engelse en Amerikaanse voorraden. Het museum is gevestigd in een van de door de bezetter gebouwde 'boerderijen'.

Presentatie/collectie: Het museum toont de ontwikkeling van de vliegbasis tijdens de oorlog en de functie die deze direct na de bevrijding had, door middel van foto's en voorwerpen uit de collecties van DAEG-leden (Dutch Aircraft Examination Group) en schenkingen van inwoners en ex-luchtmachtpersoneelsleden. De presentatie bestaat uit een aantal verschillende exposities. In het eerste gedeelte wordt aandacht geschonken aan de ongeveer 7500 vliegtuigen die op Nederlands grondgebied zijn neergestort. De tentoonstelling *Gliderborne* toont onderdelen en reconstructies van de Amerikaanse *Waco*- en de Engelse *Horsa*- en *Hamilcar*-zweefvliegtuigen. Het gedeelte *Nachtjacht* is gewijd aan de nachtelijke luchtoorlog boven Nederland. In de expositieruimte 'Dump Deelen' wordt aandacht besteed aan de periode 1945-1946, toen Canadese manschappen oorlogsmaterieel op het vliegveld bijeenbrachten.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6116>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 3000 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: Voorlopig geregistreerd museum

Overige informatie: Beperkte openstelling. Op de website is een digitaal fotoarchief te raadplegen met ruim 4500 foto's. Dit project is uitgevoerd in het kader van het programma Erfgoed van de Oorlog van het ministerie van vws. Het museum organiseert jaarlijks een landelijke militariabeurs.

Website: <http://www.museumvlbdeelen.nl>

21 Museum De Maurits 1940-1945, Doesburg

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1987

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Museum De Maurits 1940-1945 is vernoemd naar de aan het eind van de oorlog verwoeste kazerne De Maurits. Hier was tijdens de bezetting een ss-detachement ondergebracht. Het privémuseum van verzamelaar H. Riewald bevindt zich in een verbouwde schuur in het centrum van Doesburg.

Presentatie/collectie: Het museum toont op een oppervlakte van 80 m² een verzameling van uiteenlopende oorlogsvoorwerpen en documenten. Het zwaartepunt ligt op militaria, daarnaast zijn er relatief veel voorwerpen uit het dagelijks leven en van de NSB uitgesteld, evenals concentratiekampkleding.

Bezoekersaantallen: 800

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: beperkte openstelling

Website: nee.

22 Militair Historisch Museum De Veteraan 1935-1945, Eefde

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1981

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De basis van het museum De Veteraan vormt de privéverzameling van H.J.N. Schepers. Vlak na de oorlog begon de toen 14-jarige Schepers met het verzamelen van uniformen en insignes. Het museum toont 'militairen van bezetting naar bevrijding van diverse nationaliteiten' uit de periode 1935-1945.

Presentatie/collectie: Het betreft een particuliere verzameling met uiteenlopende objecten, van serviesgoed, zend- en ontvangstapparatuur, voorwerpen van de Nederlandsche Arbeidsdienst en de marechaussee, een graan- en oliemolen, een noodkachel en distributiebonnen tot auto's, motoren en wapens. De rondgang in het museum begint met de voertuigenruimte waar diverse auto's en motoren staan opgesteld. In verschillende ruimtes wordt onder meer de Nederlandse overgave in Rotterdam Waalhaven in mei 1940 uitgebeeld en zijn er Duitse en een geallieerde veldopstellingen te zien. Ook is er aandacht voor de Luchtbeschermingsdienst.

Bezoekersaantallen: 2012: 250

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: nee

23 Oorlogsmuseum Niemandland, Gendt

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2008

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Oorlogsmuseum Niemandland is een stichting die zich bezighoudt met de geschiedenis van de Betuwe tijdens de Tweede Wereldoorlog, het organiseren van rondritten met militaire voertuigen uit deze periode, workshops voor scholen, opzetten en inrichten van authentieke kampementen, en het onderhouden van een klein oorlogsmuseum. Het museum bevindt zich in de kelder van het voormalige gemeentehuis te Gendt, waar ook de Historische kring De Gente is gehuisvest. De naam van het museum heeft betrekking op de periode na Operatie *Market Garden*. De regio Lingewaard was een ‘niemandland’ dat niet bevrijd was door de geallieerden en ook niet meer onder controle stond van de Duitse bezetter. In het gebied vonden tot april 1945 veel militaire acties plaats, waardoor het te gevaarlijk voor de bevolking was om er te verblijven.

Presentatie/collectie: Het museum toont aspecten van de geschiedenis van Britse, Poolse, Engelse, Amerikaanse en Duitse militairen. Het museum beschikt over een verzameling authentieke uniformen, uitrustingstukken, documenten en foto’s. Veel voorwerpen zijn geschonken door veteranen en inwoners uit Gendt en omstreken (gemeente Lingewaard).

Bezoekersaantallen: 2012: 500

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. De stichting Oorlogsmuseum Niemandland organiseert met regelmaat *re-enactment*-evenementen.

Website: <http://www.museumniemandland.nl>

24 Graafs Kazematten Museum, Grave

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2011

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Twee in 1936 gebouwde brugkazematten bij de Graafse Maasbrug, tegenwoordig de John. S. Thompson-brug geheten, zijn opengesteld voor het publiek. De verdedigingswerken maakten deel uit van de rond 1936 aangelegde verdedigingswerken van belangrijke bruggen in Nederland. Op 17 september 1944, tijdens Operatie *Market Garden*, veroverde een uit zestien man bestaande Amerikaanse eenheid van het 82e Airborne Divisie 504e Parachutisten Regiment (onder leiding van luitenant John Samuel Thompson) de Graafse brugkazematten en daarmee de verkeersbrug over de Maas op de Duitsers. Het accent van het kleine museum ligt op de lokale geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

De brugkazematten bij Grave hebben samen met de Thompson-brug en het nabijgelegen gemaal Van Sasse, dat in de oorlog een belangrijke rol had bij het

inunderen van het achterland, de status van rijksmonument. Ook het landschap heeft een beschermde status. Het museum is onderdeel van de Stichting 'Graeft Voort', dat ook het Graafs Museum en een kenniscentrum omvat.

Presentatie/collectie: Kazemat Grave Noord geeft een beeld van de situatie op 10 mei 1940 en wat er tijdens de mobilisatie en bezetting in Grave gebeurde. Kazemat Grave Zuid belicht de bevrijding van Grave op 17 september 1944. Toen kwamen honderden parachutisten van het 82e Airborne Divisie 504e Parachutisten Regiment in eerste instantie de brug innemen en later Grave en omgeving bevrijden. Een speciale fotolijst is gewijd aan de Amerikaans militair Curtis Morris. Hij verloor op 17 september 1940 op 23-jarige leeftijd het leven doordat tijdens de parachutesprong in Velp zijn parachute niet goed open ging. Bijzonder object is de originele kaart van generaal Gavin, waarop de frontsituatie met kerst 1944 wordt beschreven.

Bezoekersaantallen: 2012: 1750

Geregistreerd museum: Het Graafs Museum, waar het Graafs Kazematten Museum deel van uit maakt, is sinds 2011 een geregistreerd museum.

Overige informatie: Bepaalde openstelling. Bij de kazematten staat het in 1994 ontulde Airborne- of bevrijdingsmonument. De kazematten zijn onderdeel van de *Liberation Route* door Brabant en Gelderland. Zie: <http://www.liberationroute.com>

Website: <http://www.graafsmuseum.nl>

25 Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945, Groesbeek

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1987

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is gelegen in het gebied Rijk van Nijmegen, waar in september 1944 strijd werd geleverd in het kader van Operatie *Market Garden*. Enkele maanden later, in februari 1945, startte vanuit deze inmiddels bevrijde regio het Rijnlandoffensief (Operatie *Veritable*). Het museum legt het accent op de geschiedenis van deze strijd, alsook op de bevrijding van de rest van Nederland en Europa met aandacht voor de burgerlijke aspecten. Daarnaast is er aandacht voor de ruimere regionale en internationale context van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Het museum herdenkt en wil tevens 'op actuele wijze de bevrijdingsgeschiedenis levend houden door aandacht te schenken aan de actuele betekenis van vrijheid, democratie en mensenrechten'. Naast het museum ligt het Canada Netherlands Memorial Park met in de verte het uitzicht op de Canadese erebegraafplaats.

Presentatie/collectie: De in de jaren tachtig verzamelde objecten en documenten hadden vooral betrekking op de geschiedenis van de eigen regio Rijk van Nijmegen en op de Operatie *Market Garden*. Hieronder was veel materiaal van de 82e en 101e Airborne Divisie. Veel materiaal werd door veteranen, maar ook

door particulieren, aan het museum overgedragen. Nadien is de collectie fors verbreed met objecten uit het civiele domein met vooral een nationaal en internationaal karakter. De vaste presentatie bestaat uit drie delen. In het eerste gedeelte is er aandacht voor de politieke en sociaal-economische gebeurtenissen in het interbellum en de bezettingstijd (1918-1944). De bevrijdingsjaren staan centraal in deel 2 (1944-1945). Operatie *Market Garden* wordt onder andere verbeeld in een maquette met licht- en geluidshow. Een groot diorama toont de Waaloversteek door de geallieerde troepen. Verder krijgen aandacht: de strijd in het gebied van de Niederrhein, de Hongerwinter, Nederlands-Indië en aspecten van het dagelijks leven van burgers en soldaten. Het derde gedeelte stelt de wederopbouw centraal en bevat een ‘mensenrechtenwand’, een ‘tolerantietest’ en het dilemma: welke keuze maak jij? In de ‘Erekoepel’ bevindt zich een *Roll of Honor*, met daarop de namen van gesneuvelde geallieerde militairen.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/5541>

Bezoekersaantallen: 2012: 33.178

Geregistreerd museum: sinds 2002

Overige informatie: Tezamen met Airborne Museum ‘Hartenstein’ en Oorlogsmuseum Overloon heeft het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945 de *Liberation Route* ontwikkeld: een traject langs plekken in het landschap die herinneren aan de strijd in 1944-1945.

Zie: <http://www.liberationroute.com>.

Website: <http://www.bevrijdingsmuseum.nl>

26 Achterhoeks Museum 1940-1945, Hengelo (Gelderland)

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2001

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Achterhoeks Museum 1940-1945 toont materiaal van particulier verzamelaar Jean Kreunen, die vanaf 1975 oorlogsmateriaal verzamelt. In 1987 werd de Stichting Streekmuseum 1940-1945 opgericht, dat later werd omgezet in de stichting Achterhoek Museum 1940-1945. Er werden ‘open-dagen’ gehouden en op verschillende locaties tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd. In 2001 werd definitieve huisvesting gevonden in een woonwinkelpand in Hengelo (Gld.).

Presentatie/collectie: Het museum presenteert een groot aantal diorama’s, waarbij de nadruk ligt op de militaire strijd en de gevolgen van de oorlog in de Achterhoek. Er wordt een grote variatie aan (militaire) objecten en uniformen getoond evenals foto’s en documenten. Een historisch ingericht cafeetje en een nagebouwde stelling aan de IJssel verbeelden de mobilisatietijd 1939-1940. Het dagelijks leven wordt getoond door een fiets met massieve banden. In een gereconstrueerd winkeltje zijn koffie-, thee- en tabakssurrogaten uitgestald en

wordt de voedseldistributie toegelicht. De opstelling bevat verder onder meer diorama's over een gecrashte *Short Stirling*-bommenwerper, de Luchtoorlog, Engelandvaart en arbeidsinzet. Voorts is er een nagebouwde barak met daarin aandacht voor de werkkampen en de Jodenvervolging. Hier wordt onder meer kampkleding geëxposeerd. De presentatie sluit af met een diorama over de bevrijding van de Achterhoek, onder meer een trouwjurk van parachutestof, en een kleine display over 'Onze jongens in Indië'. Voor een expositie over onderduik in 2013 bouwden scholieren een replica van een 'onderduikzolder'.

Bezoekersaantallen: 2012: 4253

Geregistreerd museum: sinds 2006

Overige informatie: Op de website van het museum is een virtuele tour van het museum te zien. Het museum is nauw betrokken bij *re-enactment*-activiteiten in de regio.

Website: <http://www.achterhoeksmuseum1940-1945.nl>

27 Betuws Oorlogsmuseum The Island 1944-1945, Heteren

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1999

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Betuws oorlogsmuseum *The Island* besteedt aandacht aan de militaire strijd in de Overbetuwe, die hier na de Operatie *Market Garden* vanaf september tot aan de bevrijding in 1945 plaatsvond. Dit gebied tussen de rivieren Rijn en Waal, tot de lijn Opheusden, kreeg in september 1944 van de geallieerden de naam *The Island*.

Presentatie/collectie: Veel voorwerpen uit de particuliere verzameling van het museum zijn afkomstig van veteranen en inwoners uit de omgeving. In een vijftal diorama's wordt de bevrijdingsgeschiedenis getoond. Het museum toont vooral originele uniformen van zowel geallieerden alsook van Duitse soldaten die in de Betuwe actief waren. In een extra diorama wordt aandacht besteed aan het Nederlandse leger en de slag om de Grebbelinie en de Betuwelinie in mei 1940.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 550 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: beperkte openstelling. Jaarlijks worden er verschillende wisseltentoonstellingen georganiseerd.

Website: <http://www.betuwsoorlogsmuseum.nl>

28 AVOC Crash museum 1940-1945, Lievelede

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1981

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In de Achterhoek zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog circa vierhonderd vliegtuigen neergestort. Dit museum over de

luchtoorlog boven Nederland is een initiatief van de Stichting Achterhoekse Vliegtuigwrak Opgravers Groep (AVOG) en wil een eerbetoon zijn aan de in de regio omgekomen geallieerde vliegers.

Presentatie/collectie: In het museum zijn restanten te zien van vliegtuigen en helikopters: motoren, propellers, landingsgestellen, stukken vleugels, zuurstoftanks en cockpitinstrumenten, evenals vlieguitrustingen, navigatiemateriaal (vliegerkaarten), boordwapens, vliegtuigmunitie en radio-installaties. Het merendeel van de opstelling bevat materiaal dat door de AVOG sinds 1972 is opgegraven, aangevuld met enkele objecten uit particulier bezit. Doordat de AVOG voortdurend bergingen verricht, blijft de collectie groeien.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 750 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Het museum beschikt over een uitgebreide boekenverzameling en documentatie op het gebied van de luchtoorlog in 1940-1945. De website bevat een virtuele rondgang door de museale opstelling.

Website: <http://www.crashmuseum.nl>

29 Airborne Museum 'Hartenstein', Oosterbeek

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1949 (Doorwerth)

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Airborne Museum 'Hartenstein' is een slagveldmuseum op een historische locatie en verzamelt en presenteert alleen materialen met betrekking tot de Slag om Arnhem, september 1944. Tijdens de Slag om Arnhem was Hotel Hartenstein het hoofdkwartier van de Britse bevelhebber generaal-majoor R.E. Urquhart. Het museum is hier sinds 1978 gevestigd. In 2009 is het museum verbouwd en geheel opnieuw ingericht. 'Beleef en ervaar de "Slag om Arnhem"' is het motto van het museum.

Presentatie/collectie: De Slag om Arnhem wordt gepresenteerd vanuit verschillende perspectieven. In de introductiezaal van het museum geeft een korte film-documentaire de historische context van de Slag om Arnhem weer. In de zalen van het museum worden verschillende aspecten van de historische gebeurtenissen belicht. Zo is er aandacht voor de ervaringen van burgers aan de hand van brieven, dagboekfragmenten en foto's. In een andere ruimte wordt de slag vanuit het oogpunt van zowel geallieerde als Duitse soldaten weergegeven. Citaten van militairen, foto's, films en geluidsfragmenten geven een indruk van de strijd en hoe er in beide kampen werd gereageerd op de ontwikkelingen. Voorts is er aandacht voor de rol van pers en propaganda. In de *Hall of Fame* worden onderscheidingen en portretfoto's van personen die de slag hebben meegemaakt getoond. In een ondergrondse belevingsruimte (*Airborne experience*), met een omvang van 900 m², is een slagveld geheel nagebouwd inclusief grote bewegende beelden, geluiden en lichteffecten. De bezoeker waant

zich midden in de strijd. Het museum bezit een gevarieerde verzameling objecten die in relatie staan tot de Slag om Arnhem, bestaande uit onder andere voertuigen, wapens en munitie, uniformen, uitrustingsstukken en medailles en emblemen.

Zie ook: <http://www.musip.nl/musip/museums/16>

Bezoekersaantallen: 2012: 82.274

Geregistreerd museum: sinds 2000

Overige informatie: In het centrum van Arnhem, bij de John Frost-Brug, bekend als de 'Bridge too Far', beheert het museum het informatiecentrum 'Slag om Arnhem'. Hier zijn onder meer beelden van de slag te zien en worden er interviews van getuigen getoond. Het infocentrum trekt jaarlijks 16.000 bezoekers (<http://www.airbornemuseum.nl/infocentrum-arnhem/page/22>). Het Airborne Museum en de Eusebiuskerk werken samen om in september 2014 in de toren van de kerk een permanente museale presentatie over de Slag om Arnhem in te richten. Tezamen met Oorlogsmuseum Overloon en het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945 heeft het Airborne Museum 'Hartenstein' de *Liberation Route* ontwikkeld: het betreft een traject langs plekken in het landschap die herinneren aan de strijd in 1944-1945.

Zie: <http://www.liberationroute.com>

Website: <http://www.airbornemuseum.nl>

30 Maas & Waals Museum 1939-1945, Winssen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1993

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De verzameling oorlogsmateriaal van Ard van Hulst vormt de basis van het museum. Het museum geeft vooral een beeld van de Britse en Canadese troepen die tot en met het eind van de Tweede Wereldoorlog in het Land van Maas en Waal gelegerd waren. Mede dankzij donaties van particulieren uit de omgeving krijgt de bredere regionale geschiedenis van de oorlog steeds meer aandacht. In 2011 moest het museum de locatie verlaten. In overleg met de gemeente krijgt het museum een ander pand aangewezen en zal het in het voorjaar van 2014 weer opengesteld zijn voor het publiek.

Presentatie/collectie: De bescheiden expositie toont een gevarieerde verzameling foto's, kaarten, affiches, uniformen en andere uitrustingsstukken en tal van gebruiksvoorwerpen afkomstig uit de regio. Talrijke onderscheidingen van Engelse, Amerikaanse, Canadese en Poolse militairen zijn verzameld. Een groep geallieerde officieren in stafbespreking is opgesteld rondom een kaart van de omgeving. Naast de bevrijdingsperiode is er speciale aandacht voor de tijd van de mobilisatie en de meidagen van 1940. De opstelling toont ook diverse nazi-voorwerpen en -propagandamaterialen. Opmerkelijk object is het servies uit het Duitse hoofdkwartier in het klooster te Wychen, alsmede de

vaandelkop uit 1940, die bij een overwinningssparade in Berlijn is gebruikt. De verzameling bestaat verder uit verschillende objecten met betrekking tot internering en concentratiekampen.

Zie voor collectie: <http://www.musip.nl/musip/museums/6128>

Bezoekersaantallen: gemiddeld jaarlijks bijna 2000 bezoekers

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: De eigenaar/beheerder van het museum heeft voor het onderwijs 'leskoffers' ontwikkeld en hij verzorgt gastlessen. Het museum beschikt over een documentatiecentrum/archief.

Website: <http://www.maasewaalsmuseum1939-1945.nl>

31 Glider Collection Wolfheze, Wolfheze

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2009

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De expositie van Glider Collection Wolfheze besteedt aandacht aan de Britse en Amerikaanse zweefvliegtuigen (*gliders*) die op 17-26 september 1944 zijn ingezet tijdens Operatie *Market Garden*. Op 17, 18 en 19 september 1944 landden er op de akkers rondom Wolfheze, Heesum en Renkum honderden Britse zweefvliegtuigen en kwamen er ook duizenden parachutisten neer, met als doel het veroveren van de brug in Arnhem. Het particulier museum, dat gevestigd is op het voormalige landingsterrein, besteedt aandacht aan lokale gebeurtenissen uit die periode, evenals aan de inzet van *gliders* tijdens Operatie *Market Garden* op andere locaties in Nederland.

Presentatie/collectie: Grote originele objecten, persoonlijke bezittingen van piloten en manschappen van de *gliders*, foto's en verhalen geven in de expositie inzicht in de verschillende types zweefvliegtuigen, het gebruik van deze *gliders* en het aandeel van deze toestellen in de Operatie *Market Garden*. In de tentoonstelling zijn onder andere opgesteld: de romp en de cockpit van de *Horsa Glider*, de cockpit van een *Hamilcar Glider* en verschillende andere onderdelen van deze toestellen. Onlangs is een start gemaakt met de reconstructie van een Amerikaanse *WACO Glider*. De verzameling is bijeengebracht door privéverzamelaar Paul Hendriks (geb. 1961) uit Wolfheze.

Bezoekersaantallen: 2012: 1000

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Bij de entreeweg naar de expositieruimte is in 2009 het *Glider*-monument onthuld.

Website: http://www.wolfheze.nl/_Glider/glidermain.htm en
<https://www.facebook.com/GliderCollectionWolfheze>

32 Museum 'Opdat wij niet vergeten. 1939-1945', Zelhem

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2008

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is een initiatief van Jaap Gordijn, die in 1995 is begonnen met het verzamelen van materiaal uit de oorlog. De opstelling wil een beeld geven van de Tweede Wereldoorlog 'zoals die door gewone burgers en militairen is ervaren'.

Presentatie/collectie: De presentatie toont een brede particuliere oorlogsverzameling, waaronder veel voorwerpen uit het dagelijks leven, gepresenteerd in een huiskameropstelling. In een nagebouwd winkeltje zijn allerlei oorlogsproducten uitgestald. Er worden ook militaire objecten getoond, maar er is bewust voor gekozen geen wapens te tonen. Bijzonder object is een authentieke *post-exchange store*: een mobiele winkel die achter het front met de Amerikaanse troepen optrok.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 250 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Op het erf rondom het museum worden met enige regelmaat *re-enactment*-evenementen georganiseerd.

Website: <http://www.opdatwijniehvergeten.nl>

FLEVOLAND

UTRECHT

33 Nationaal Monument Kamp Amersfoort, Leusden

Hoofdthema: 3. (Joden)vervolgning en terreur

Opengesteld sinds: 2000 (vanaf 1972 een provisorische inrichting)

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Nationaal Monument Kamp Amersfoort is een plaats voor herinnering, herdenking en bezinning en wil daarnaast informatie verschaffen over de historische gebeurtenissen en de actuele betekenis ervan. Kamp Amersfoort was in de periode 1941-1945 een verzamelplaats voor meer dan 35.000 gevangenen van de Duitse politie. Het kamp werd na de oorlog vrijwel volledig gesloopt maar diverse overblijfselen, monumenten en reconstructies herinneren aan deze periode. In 1972 is er een provisorisch museumpaviljoen ingericht, dat in 1985 werd verbouwd. Met de oprichting van de Stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort in 2000 kwam er een nieuw museumpaviljoen en werd Kamp Amersfoort als nationaal monument erkend. In 2004 is het huidige bezoekersmuseum, dat weinig tentoonstellingsruimte biedt, geopend.

Presentatie/collectie: De presentatie in het bezoekerscentrum bevat onder meer foto's, tekeningen, voorwerpen en een maquette van het voormalige kamp. Een 'educatief kunstwerk' bestaande uit acht panelen, samen bijna tien meter lang, vertelt met grote en kleine handgeschilderde letters de geschiedenis van de oorlog in Nederland en van het Kamp Amersfoort. Op de gedenkplaats bevindt zich een plattegrond van de bunker cel en het kantoor van de kampcommandant met een muurschildering. Ook zijn er enkele herinneringen aan het kamp geëxposeerd. Er worden doorlopend videofilms vertoond en een uitgebreide tijdlijn toont de belangrijkste gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog. Naast het gebouw staat de originele klokkenstoel, die herinnert aan de appels. Verder zijn er een overgebleven wachttoren, een gedenksteen en de symbolische rozentuin. Informatieborden leiden de bezoeker langs de verschillende gedenkplaatsen, zoals de schietbaan en het monument van de gevangene voor het vuurpeloton (*De Stenen Man*), gemaakt in 1953 door oudgevangene Frits Sieger. In 2011 is een loopgraafstelsel en een FLAK-opstelling voor het publiek toegankelijk gemaakt.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7250>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 40.000-50.000

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.kampamersfoort.nl>

34 Informatiecentrum Militair Ereveld Grebbeberg, Rhenen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2005

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het militair ereveld Grebbeberg is de laatste rustplaats van 850 Nederlandse militairen die in de meidagen van 1940 sneuvelde. Meer dan 400 van hen vielen in de strijd om de Grebbelinie. In 2005 is in het nieuw ingerichte informatiecentrum op het militair ereveld Grebbeberg de permanente tentoonstelling *Daar spraken wij nooit over* geopend. Het centrum en de expositie zijn tot stand gekomen op initiatief van de Oorlogsgravenstichting (OGS) met financiële steun van het ministerie van Defensie. De tentoonstelling geeft een beeld van de strijd op de Grebbeberg, waarbij de ervaring met oorlogsgeweld en de verwerking van het oorlogsleed door militairen en nabestaanden van gesneuvelde militairen centraal staan.

Presentatie/collectie: De tentoonstelling getiteld *Daar spraken wij nooit over*, is chronologisch ingedeeld in vier thema's: voorgeschiedenis Tweede Wereldoorlog, mobilisatieperiode, de strijd op de Grebbeberg, bezetting van Nederland en de periode daarna. Per thema worden in korte filmimpressies de persoonlijke belevenissen verteld van drie militairen die op of rond de Grebbeberg hebben gevochten. De verhalen worden verteld door N.W. (Wim) Lingen, een reserve-eerste luitenant die de strijd heeft overleefd; T. (Teun)

Vermeer, zoon van de gesneuvelde korporaal Jaap Vermeer, en A.J. (Johan) Heinen, broer van de gesneuvelde soldaat Jan Heinen. De verhalen gaan over ‘Wat ging er door deze mensen heen toen ze voor het eerst onder vijandelijk vuur kwamen te liggen? Hoe verwerkten de overlevenden hun oorlogservaringen? En hoe verwerkten de nabestaanden de dood van de slachtoffers?’ In een nagebouwd deel van een stelling zijn militaire attributen te zien en worden er historische filmfragmenten getoond. De buiten het terrein gelegen kazemat uit de Tweede Wereldoorlog en een gereconstrueerde loopgraaf zijn onderdeel van de museale presentatie.

Bezoekersaantallen: In 2012 tekenden tussen de 50.000-60.000 bezoekers van het ereveld het reactieboek in het centrum.

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Het educatief programma voor het middelbaar en voortgezet onderwijs is te downloaden van de website.

Website: http://www.ogs.nl/pages/text.asp?Subject_ID=87 en <http://www.grebbeberg.nl>

35 Museum Het Verscholen Dorp, Vierhouten

Hoofdthema: 2. Verzet en bezetting

Opengesteld sinds: 1993

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Stichting Het Verscholen Dorp (opgericht in 1992) heeft in Vierhouten een klein museum ingericht over het onderduikerskamp dat ‘Pas-op-kamp’ of ‘Het Verscholen Dorp’ werd genoemd. Dit onderduikerskamp lag tijdens de Tweede Wereldoorlog ongeveer vier kilometer buiten het dorp Vierhouten en bood plaats aan Joden, studenten en piloten. In de periode juni 1943 tot 29 oktober 1944 waren hier gemiddeld zo’n tachtig mensen ondergedoken. In totaal hebben daar negen hutten gestaan. Op diezelfde plek in het bos zijn drie nagebouwde hutten te bezichtigen. Het museum in het dorp Vierhouten vertelt over hoe de onderduikers hier geleefd hebben.

Vanaf 1993 was het museum gevestigd in een schuur bij een woning in Vierhouten. In 2004 trok het in bij het vernieuwde vvv-gebouw in het dorp. Vanaf mei 2013 is hotel-restaurant De Vossenberghet het onderkomen van het museum Het Verscholen Dorp.

Presentatie/collectie: De collectie bestaat uit documentatie en objecten die gerelateerd zijn aan de mensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog ondergedoken zaten in het onderduikerskamp. De verzameling bestaat onder andere uit foto’s en brieven van de onderduikers en de mensen die het kamp hebben opgezet. Daarnaast zijn er een aantal gebruiksvoorwerpen uit de periode 1940-1945 te zien. De collectie is online via de website van het museum raadpleegbaar. Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7230>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 1000

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie:

Website: www.verscholendorp.eu

36 Hoeve De Beek 'Grebbelinie in het Vizier', Woudenberg

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2005

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In de schuur op het erf van Hoeve De Beek in Woudenberg heeft de stichting Grebbelinie in het Vizier een permanente expositie annex informatiecentrum ingericht over de geschiedenis van de Grebbelinie. In de mobilisatie 1939/1940 werd van de Grebbelinie een hoofdverdedigingslinie gemaakt, voorzien van loopgraven en kazematten. Deze laatste voorzieningen zijn voor een groot deel aangelegd tijdens de mobilisatie, welke begon in eind augustus 1939. Delen van de verdedigingslinie bij het informatiecentrum zijn zo veel mogelijk weer in oude staat hersteld.

Presentatie/collectie: De presentatie besteedt aandacht aan de aanleg van de Grebbelinie en met name aan de strijd die is geleverd in de regio Woudenberg, Scherpenzeel en Renswoude tijdens de meidagen van 1940. Er worden wapens, munitie, uniformen, uitrustingstukken, andere militaire objecten en voorwerpen uit het dagelijks leven getoond. Er is een zelfgemaakte maquette te zien van het strijdgebied. In een korte film wordt de historische context van het ontstaan van de Grebbelinie getoond. Bezoekers kunnen door een stuk loopgraaf lopen. Op de dijk is een zogenaamde PAG-kazemat (Pantser Afweer Geschut) hersteld en is er de mogelijkheid om een originele betonnen kazemat te bekijken.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7158>

Bezoekersaantallen: in 2012: 3000

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. In de zomermaanden worden historische wandelingen georganiseerd langs delen van de Grebbelinie en er worden jaarlijks in mei in de regio zogenoemde Grebbeliniedagen gehouden.

Website: <http://hoevedebeek.nl/museum/> en <http://www.grebbelinieinhetvizier.nl>

**37 CRASH Luchtoorlog- en Verzetsmuseum '40-'45, Aalsmeerderbrug
(gemeente Haarlemmermeer)**

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1995

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Stichting Crash Research in Aviation Society Holland '40-'45 (CRASH) doet onderzoek naar de circa 750 vliegtuigen die in de oorlogsjaren in de regio Randstad zijn neergekomen en verricht bergingen van neergestorte vliegtuigen. Bij elk gevonden wrak wordt de historie van de missies en de bemanningen in kaart gebracht. Het werk begon in 1987 met een werkgroep; later werd deze ondergebracht in een stichting met als doel het inrichten van een permanente tentoonstelling, die in 1995 werd geopend in Abbenes. In mei 2009 nam CRASH de nieuwe huisvesting in het Fort bij Aalsmeer in Aalsmeerderbrug in gebruik. Het fort is onderdeel is van de Stelling van Amsterdam en is erkend als UNESCO-werelderfgoedmonument.

Presentatie/collectie: Onderzoek van CRASH heeft in 1993 de vondst opgeleverd van een Nederlands gevechtsvliegtuig, een Fokker D-21 nr. 229 die in de eerste oorlogsdagen neerstortte bij Nieuwkoop. Het wrak is gedeeltelijk gereconstrueerd en is in de tentoonstelling prominent aanwezig. De 'radiokamer' van het museum heeft de vorm van een Britse *Bomber Command Watch Tower* (verkeerstoren). Radio's en zenders uit de oorlog zijn in werkende staat gebracht. Voorts is een nagebouwde *Spitfire* te zien, en een presentatie over het Duitse *Vergeltungsmaffe*: de VI. Naast talrijke opgegraven vliegtuigonderdelen is er ook aandacht voor het verzet. Een bekend onderduikadres in de Haarlemmermeer, het daglonerhuisje van de familie Breyer in Nieuw Vennep, werd in 2003 zorgvuldig afgebroken omdat het moest wijken voor nieuwbouw. Enkele markante delen van het huisje zijn nu te zien in het museum. Het verhaal van de boerderij van de familie Bogaard in de Haarlemmermeer, waar vele Joodse onderduikers verbleven, wordt verteld aan de hand van een maquette en foto's. In de presentatie is verder ook aandacht voor de voedseldroppingen en voor de geheim agente Jos Gemmeke, de enige Nederlandse vrouw die naast koningin Wilhelmina de Militaire Willemsorde heeft ontvangen.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/3498>

Bezoekersaantallen: 2012: 3800

Geregistreerd museum: nee (wel Aspirantlid Museumvereniging)

Overige informatie: beperkte openstelling. Het CRASH Museum organiseert het gehele jaar door evenementen, zoals in september de jaarlijkse *Red Ball Express* als herinnering aan de geallieerde logistieke operatie na *D-Day*, de Spitfire-dag, modelbouwdagen en een 'radioweekend'.

Website: <http://www.crash'40-'45.nl>

38 Anne Frank Huis, Amsterdam

Hoofdtthema: 3. (Joden)vervolging en terreur

Opengesteld sinds: 1960

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Ruim twee jaar zat de joodse Anne Frank met haar familie ondergedoken in het Achterhuis van het pand aan de Prinsengracht 263, waar Annes vader, Otto Frank, zijn bedrijf had. Ook de familie Van Pels en Fritz Pfeffer hadden hier hun schuilplek. De Anne Frank Stichting is in 1957 opgericht met als doelstelling de onderduikplek te beheren en het verhaal van Anne Frank wereldwijd onder de aandacht te brengen. Het museum is op 3 mei 1960 opengesteld voor het publiek. In 1999 breidde het museum uit met een naastgelegen nieuwbouwpand.

Presentatie/collectie: In de kamers in het Anne Frank Huis bevinden zich – met uitzondering van het privékantoor van Otto Frank – geen meubels meer. Citaten uit Anne Franks dagboek, foto's, filmbeelden en originele voorwerpen van de onderduikers en de helpers geven een indruk van het leven tijdens de onderduikperiode. Korte films plaatsen het verhaal in de historische context. Het eerste roodgeruite dagboek en de andere originele dagboeken en geschriften van Anne Frank worden getoond. In de nieuwbouw van het museum is de tentoonstelling *Free2choose* over botsende grondrechten en een wisseltentoonstelling te zien.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6175>

Bezoekersaantallen: 2012: 1.152.700 bezoekers (126.818 Nederlandse bezoekers)

Geregistreerd museum: 2002

Overige informatie: Met Anne Franks levensverhaal als basis ontwikkelt de stichting educatieve programma's en producten. Het doel is jongeren wereldwijd bewust te maken van de gevaren van antisemitisme, racisme en discriminatie en het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie. Een reizende tentoonstelling over Anne Frank is in verschillende edities over de hele wereld te zien. De website bevat onder meer een virtuele rondgang door het museum. Een afzonderlijke afdeling is expertisecentrum over de geschiedenis van Anne Frank en de onderduik en beheert de collectie.

Website: <http://www.annefrank.nl>

39 Monument en Museum de Hollandsche Schouwburg, Amsterdam

Hoofdtthema: 3. (Joden)vervolging en terreur

Opengesteld sinds: 1962 als monument. In 1922 inrichting van een vaste expositie.

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Hollandsche Schouwburg is het monument ter nagedachtenis aan de Joden uit Nederland die werden vermoord. Tussen juli 1942 en november 1943 werden Joden uit Amsterdam en daarbuiten op deze plek samengebracht en, na korte gevangenschap, van daaruit afgevoerd naar kamp Westerbork en vanaf 1943 ook naar kamp Vught. Na de oor-

log probeerden nieuwe eigenaars opnieuw het gebouw als theater te gebruiken, maar het werd opgekocht om dit te voorkomen en overgedragen aan de gemeente Amsterdam. Vanaf toen stond het gebouw leeg. In 1962 werd de Schouwburg een monument ter herinnering aan de Joden die tijdens de Tweede Wereldoorlog vanuit deze plek werden gedeporteerd en vermoord. In 1992 kwam de Hollandsche Schouwburg in beheer van het Joods Historisch Museum. Toen werd ook de Stichting Hollandsche Schouwburg opgericht. De benedenverdieping van de Schouwburg is een gedenkplaats. In de hal van het monument bevindt zich een muur met namen van de weggevoerde families en een altijd brandende vlam. Naast de Nationale Dodenherdenking op 4 mei vindt vanaf 1966 hier ook jaarlijks de joodse *Jom Hasjoa*-herdenking plaats.

Presentatie/collectie: Op de eerste verdieping is de permanente tentoonstelling *Jodenvervolging 1940-1945* ingericht met foto's, videobeelden, objecten en een maquette. De nadruk van de expositie ligt op de fasering van de vervolging: de moord op Nederlandse Joden werd stapsgewijs voorbereid met allerlei anti-Joodse maatregelen eindigend in de vernietigingskampen. Persoonlijke verhalen krijgen ook aandacht. De tentoonstelling en het daarbij horende educatieve aanbod wil vooral de verbinding met actuele maatschappelijke ontwikkelingen leggen en richt zich daarbij sterk op het bezoek van jongeren.

Bezoekersaantallen: 2012: 43.466

Geregistreerd museum: 2002 (Joods Historisch Museum)

Overige informatie: Het Joods Historisch Museum werkt aan een vernieuwde inrichting. Het doel is de Hollandsche Schouwburg om te vormen tot een Nationaal Sjoa Centrum en Museum: hét museum over de Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland.

Website: <http://www.hollandscheschouwburg.nl>

40 Verzetmuseum Amsterdam, Amsterdam

Hoofdthema: 2. Verzet en bezetting

Opengesteld sinds: 1985

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Verzetmuseum Amsterdam is een initiatief van een groep oud-verzetsmensen, met de intentie te laten zien wat er tijdens de oorlog heeft plaatsgevonden en daarmee ook te 'waarschuwen voor een herhaling van de gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog'. Het museum was aanvankelijk gehuisvest in de voormalige synagoge in de Lekstraat. In 1999 verhuisde het museum naar het gebouw Plancius, in de Plantagebuurt. In 2005 is een afzonderlijke presentatie over Nederlands-Indië gereedgekomen. Naast de Japanse bezetting van Nederlands-Indië komt hier ook de dekolonisatie aan bod. In 2013 opende het Verzetmuseum een apart kindermuseum: Verzetmuseum Junior.

Presentatie/collectie: In een decor van nagebouwde straten en wandvullende foto's wordt de sfeer van de oorlogsjaren opgeroepen. De vaste expositie gaat niet alleen over verzet, maar geeft de bezoekers ook een beeld van de samenleving waarin het verzet heeft plaatsgevonden. De tentoonstelling begint met aandacht voor de jaren dertig. De bezettingstijd is opgedeeld in vijf periodes. Iedere periode wordt ingeleid door een banier, waarop het verband wordt aangegeven tussen de ontwikkelingen in de oorlogvoering en de verzethouding in Nederland. De centrale hoofdroute presenteert een algemeen beeld van de bezettingstijd. In zijkabinetten worden specifieke thema's behandeld. Kijkkasten en halfverborgen vitrines tonen authentieke objecten met daarbij persoonlijke verhalen of citaten. Het Verzetsmuseum geeft aan over 'gewone' mensen te gaan, die in een tijd van schaarste en onderdrukking voor dilemma's kwamen te staan en keuzes moesten maken. De belangrijkste dilemma's uit de bezettingstijd zijn weergegeven door geprojecteerde vragen op de vloer.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6165>

Bezoekersaantallen: 2012: 61.086

Geregistreerd museum: 2002

Website: <http://www.verzetsmuseum.org>

41 Luchtoorlogsmuseum Icarus et Mars, Assendelft

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2010

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het kleine museum vertelt de geschiedenis van de crash van de geallieerde *Short Stirling*-bommenwerper, die in de nacht van 17 op 18 december 1942 op de terugvlucht uit Duitsland boven de Zaanstreek is neergeschoten door Duitse nachtjagers. De bemanning overleefde en de bezetter heeft destijds het toestel geborgen. De geschutskoepel en enige andere onderdelen werden in de jaren tachtig aangetroffen in de Westeinderplassen. Ook andere gebeurtenissen van de luchtoorlog boven de Zaanstreek en wijde omgeving komen aan de orde. Het museum is gevestigd in de kruitkamer van de Stelling van Amsterdam in Assendelft.

Vanaf 1989 was hier het luchtoorlogsmuseum van de stichting Aircraft Recovery Group 1940-1945 gevestigd. Dit museum is verhuisd naar het nabij gelegen Fort Veldhuis.

Presentatie/collectie: Het museum toont de privécollectie van Johan Graas bestaande uit de geschutskoepel van de *Short Stirling*-bommenwerper en een aantal aanverwante voorwerpen: opgegraven vliegtuigonderdelen, uniformen, foto's, documenten, wapens en persoonlijke attributen van vliegers die in de omgeving zijn neergekomen.

Bezoekersaantallen: 2012: 1167

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://www.icarusetmars.com>

42 Corrie ten Boom Museum 'De Schuilplaats', Haarlem

Hoofdthema: 2. Verzet en bezetting

Opengesteld sinds: 1988

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het woonhuis van de familie Ten Boon aan de Barteljorisstraat in Haarlem, waar tijdens de oorlog onderduikers verbleven, is ingericht als museum. Op 28 februari 1944 werd de familie verraden en viel de *Sicherheidsdienst* de woning binnen. Op dat moment bevonden zich twee Joodse mannen, twee Joodse vrouwen en twee verzetsmensen in de woning. Deze onderduikers hielden zich schuil achter een extra muur in de slaapkamer van Corrie en werden niet gevonden. De familie Ten Boom werd echter gearresteerd. Corrie (1892-1983) overleefde als enige van het gezin de oorlog. Vanuit een sterke geloofsovertuiging die de familie Ten Boom eigen was, wil het Ten Boom-huis meer zijn dan een museum. Door het tonen van de oorlogsgeschiedenis 'weerspiegelt het de geestelijke kracht en het actieve geloofsleven'.

Presentatie/collectie: Het museum toont de geschiedenis van de familie en de onderduik. Een groot deel van de woning, zoals de eetkamer, is ingericht in de sfeer van de jaren veertig. Achter de 'valse' muur in de slaapkamer van Corrie is de schuilplaats van de onderduikers te bezichtigen. De woonkamer is eveneens in de oorspronkelijke stijl ingericht. Er is voorts aandacht voor de activiteiten van Corrie ten Boom, haar publicaties en de op haar leven geïnspireerde Amerikaanse speelfilm *The Hiding Place* (1975). De collectie bestaat uit veel persoonlijke bezittingen en gebruiksvoorwerpen van de familie Ten Boom. In de collectie bevinden zich bijvoorbeeld een Bijbel en een verentooi die Corrie ten Boom later in haar leven bij een bezoek aan de Verenigde Staten kreeg aangeboden.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7243>

Bezoekersaantallen: 2012: 19.985

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.corrietenboom.com>

43 Luchtoorlogsmuseum Fort Veldhuis, Heemskerk

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1989

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De stichting Aircraft Recovery Group 1940-1945 verricht onderzoek naar de luchtstrijd boven Nederland en naar vliegtuigwrakken uit de oorlog. De resultaten van de onderzoeken zijn in het

museum van de stichting tentoongesteld. Het museum is gevestigd in Fort Veldhuis in Heemskerk, dat eigendom is van de Stichting Landschap Noord-Holland. Het verdedigingswerk is onderdeel van de Stelling van Amsterdam.

Presentatie/collectie: In de als museum ingerichte ruimtes van Fort Veldhuis worden de resultaten van de bergingen door de stichting tentoongesteld, zoals grote propellers, zware vliegtuigmotoren en andere onderdelen van vliegtuigen. Eveneens zijn er persoonlijke gebruiksvoorwerpen van de bemanning van de vliegtuigen te zien, onder andere jassen, helmen en maskers. Van de neergestorte vliegtuigen zijn toedracht en achtergrond weergegeven, geïllustreerd met documenten, foto's, onderdelen en voorwerpen. De kazemat van het Fort is door de IJmond Radio Club ingericht met radio-apparatuur uit de oorlogsjaren.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7151>

Bezoekersaantallen: 2012: 4300

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: De site bevat een virtuele tour door het museum.

Website: <http://www.arg1940-1945.nl>

44 Militair-Mobiel-Depot '40-'45, Loosdrecht

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1981

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is de passie van zakenman en particulier verzamelaar Jan Stuivenberg die de oorlog als kind heeft meegeemaakt. Vanaf 1969 verzamelt hij voertuigen, uniformen en wapens uit de Tweede Wereldoorlog. In 1980 is zijn omvangrijke collectie in de Stichting Militair-Mobiel-Depot '40-'45 ondergebracht en heeft Stuivenberg een museum ingericht. Volgens de website van de stichting is 'het museum Militair-Mobiel-Depot cultureel erfgoed van onze bevrijders die met hun leven ons de vrijheid hebben teruggegeven'.

Presentatie/collectie: De omvangrijke verzameling bevat talrijke geallieerde militaire voertuigen, zoals pantservoertuigen, personenwagens, jeeps, transportwagens en motorfietsen waarvan de meeste zich in rijdende staat bevinden. Het geheel is tentoongesteld in een speciaal hiervoor ingerichte grote loods. Er zijn verschillende diorama's opgezet, met ruim tweehonderd in originele uniformen gestoken poppen, omgeven door tal van (militaire) gebruiksvoorwerpen, waarbij geluids- en lichteffecten zijn toegevoegd. Het museum besteedt ook aandacht aan Nederlands-Indië in 1945-1949. In twee bioscoopruimtes worden historische documentaires getoond.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 1000 per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. De voertuigen, zoals tanks en ander rollend materiaal, worden regelmatig ingezet bij historische evenementen en gebruikt voor opnames in speelfilms.

Website: <http://www.militair-mobiel-depot.nl>

45 Oorlogsmuseum West-Friesland, Midwoud

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1976

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het particulier Oorlogsmuseum West-Friesland is gevestigd op de bovenverdieping van de boerderijwoning van verzamelaar Jan de Groot (geb. 1928). Bij Midwoud is in de oorlog een Amerikaans vliegtuig neergestort. Ter nagedachtenis aan de verongelukte bemanningsleden en als eerbetoon aan andere omgekomen geallieerde vliegers is het museum opgericht.

Presentatie/collectie: In het oorlogsmuseum zijn verschillende onderdelen van het in Midwoud neergestorte geallieerde toestel te zien. Op een grote landkaart van Nederland zijn alle neergekomen vliegtuigen weergegeven.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 500

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Er is een database ingericht met gegevens over alle gecrashte geallieerde vliegtuigen in Nederland.

Website: nee

46 Regionaal Museum 1940-1945 Schagen en omstreken, Schagen

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1988

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Regionaal Museum 1940-1945 Schagen en omstreken is gevestigd in een van de torens van het Slot Schagen, in het centrum van de plaats. De collectie van het museum is voortgekomen uit de hobby van verzamelaar Nico Grooff (1958), die vanaf 1969 een omvangrijke collectie uniformen, medailles, foto's, kranten en vele andere voorwerpen uit de Tweede Wereldoorlog bijeengebracht heeft. Het museum geeft een beeld van de oorlogstijd in Schagen, de Kop van Noord-Holland en West-Friesland.

Presentatie/collectie: De verzameling bevat vooral uniformen en medailles, evenals foto's en kranten en allerlei documentatie. Op een grote landkaart van Nederland zijn alle neergestorte vliegtuigen aangegeven. Voorts zijn er verschillende dagelijkse gebruiksvoorwerpen uitgestald. Er worden verschillende voorwerpen uit de regio getoond. Sommige voorwerpen zijn afkomstig uit de Noord-Hollandse bunkers van de *Atlantikvall*, die hier zijn overgebleven na de oorlog.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6541>

Bezoekersaantallen: 2750 (schatting)

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://members.quicknet.nl/n.j.grooff/>

47 Luchtvaart- en Oorlogsmuseum Texel, Texel (De Cocksdorp)

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1996

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum was aanvankelijk opgezet als een museum over de luchtvaarthistorie op Texel, waarin ook opgenomen een expositie over de luchtoorlog boven Texel. Gaandeweg groeide de belangstelling voor andere aspecten van de Tweede Wereldoorlog op het eiland, zoals de Georgische opstand in april 1945, en de deportatie van Texelaars naar Assen in het kader van de *Arbeitseinsatz* in 1944. Na het realiseren van een vernieuwde inrichting werd in 2006 de naam van het museum gewijzigd in Luchtvaart- & Oorlogsmuseum Texel (LOMT).

Presentatie/collectie: De verzameling van het museum en de museale presentatie zijn onderverdeeld in zes hoofdthema's: Vliegekamp De Mok 1917-1940; Vliegveld De Vlijt, dat in 1937 is aangelegd en tijdens de oorlog werd vernield; de opstand van de Georgiërs van het 822ste *Wehrmacht Infanteriebataljon* in april 1945; de luchtoorlog boven Texel en de vele geallieerde vliegtuigen die tijdens de Tweede Wereldoorlog boven het Waddeneiland en omgeving zijn gecrasht; de razzia voor de arbeidsinzet op het eiland in november 1944; en de algemene luchtvaart op en rond Texel. Twintig panelen met teksten en foto's besteden aandacht aan de strijd die op het eiland tegen het eind van de Tweede Wereldoorlog uitbrak tussen de Duitse strijdkrachten en Georgische opstandelingen. In vitrines worden objecten getoond met betrekking tot de opstand. Op een groot paneel is Texel en omgeving weergegeven waarbij met lichtknopjes de plaatsen kunnen worden uitgelicht waar tijdens de Tweede Wereldoorlog – in totaal achtendertig – vliegtuigen zijn neergestort. In de tentoonstelling zijn allerlei voorwerpen te zien die met deze luchtoorlog te maken hebben, zoals brokstukken van vliegtuigen: een 'spindop', een propeller, stukken van een dashboard, vlieginstrumenten, zendapparatuur, vliegtuigmotoren etc. Voorts zijn er diverse vliegtuigmodellen te bezichtigen en is er een installatie voor simulatievliegen.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/3103>

Bezoekersaantallen: gemiddeld jaarlijks 10.000-15.000 bezoekers

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://www.lomt.nl>

48 Atlantikwall Wapens & Munitie Museum, IJmuiden

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2009

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het half-ondergrondse verdedigingswerk Forteiland IJmuiden maakte deel uit van de Stelling van Amsterdam, dat de status heeft van UNESCO-werelderfgoedmonument. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het Forteiland de kern van de *Festung IJmuiden*, die een onderdeel was van de *Atlantikwall*. Op het eiland werden in de oorlogsjaren 37 bunkers bijgebouwd, waarvan er tien bewaard zijn gebleven en in goede staat verkeren. De Stichting Werkgroep Onderzoek Verdedigingswerken IJmuiden (WOVIJ) houdt zich bezig met het inventariseren van de verdedigingswerken in de voormalige *Festung IJmuiden* en heeft sinds 1995 het beheer over de bunkers op Forteiland IJmuiden. De Stichting Atlantikwall Wapens & Munitie Museum (AWMM), opgericht in 2005, heeft sinds 2009 een aantal vertrekken van het fort ingericht als museum, waarin de bewapening van de Vesting en de *Atlantikwall* wordt getoond

Presentatie/collectie: Het museum, gevestigd in de kardoeruimtes van het fort, laat zien hoe de wapens en munitie door het Duitse leger hier en elders in de *Atlantikwall* gebruikt werden. Er is onder meer een Duits seinpistool, afkomstig uit de *Festung IJmuiden* te zien. De presentatie bevat voorts diorama's van een Nederlandse loopgraaf en een 'sneeuwdiorama' met *Gebirgsjäger* en verschillende displays met Duitse (marine) soldaten. Bij de inrichting maakte de stichting gebruik van de privécollecties van twee van haar leden.

Bezoekersaantallen: 2012: 4500

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Bepaalde openstelling. Het eiland is per rondvaartschip bereikbaar. De bezichtiging van het museum is onderdeel van een rondleiding over het eiland. Jaarlijks wordt een *re-enactment*-weekend georganiseerd.

Website: www.awmm.org Zie ook: www.fortijmuiden.nl en www.wovij.nl

49 Bunker Museum IJmuiden, IJmuiden

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2005

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De bezetter legde aan de kust bij IJmuiden de *Festung IJmuiden* aan, bestaande uit tal van verdedigingswerken. Ook bestaande Nederlandse bunkers werden hierin geïntegreerd. De Stichting WN2000 (*Widerstandsnest*, opgericht in 2000) beheert in het gebied een aantal van deze bunkers. Eind 2012 zijn de batterijen Olmen en Heerenduin aangewezen als rijksmonument.

Presentatie/collectie: Het museum is gevestigd in de manschappenbunkers van

batterij Heerenduin. Aan de voorzijde bevinden zich de dagverblijven (*Tagesraum*). De vertrekken aan de achterzijde deden dienst als nachtverblijf (*Schlafraum*). Twee bunkers zijn ingericht als expositieruimte waar uiteenlopende attributen worden getoond: onder meer het *Ehrenkreuz der Deutschen Mutter* en de aluminium strips die door geallieerde vliegtuigen werden uitgestrooid om de Duitse radar te storen. Een aparte ruimte is ingericht met Nederlandse voorwerpen en onderscheidingen. Hierin is ook een reconstructie gemaakt van een volledig ingericht manschappenverblijf van de *Kriegsmarine*. Pronkstuk is de tentoongestelde *Entfernungsmesser*, een enorm afstandsmeetapparaat. Begin 2010 zijn in het duinenterrein achter het museum loopgraven en infanteriehindernissen hersteld. De loopgraven die voor bezoekers toegankelijk zijn verbinden de ondergrondse bunkers met elkaar.

Bezoekersaantallen: 2012: 1213

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Jaarlijks wordt een *re-enactment*-weekend georganiseerd.

Website: <http://www.bunkermuseum.nl>

ZUID-HOLLAND

50 Museon – Kind in Oorlog, Den Haag

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1985 (2005)

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Museon, opgericht in 1904, is een interactief museum voor cultuur en wetenschap, met een educatieve missie. Sinds 1985 besteedt het museum in presentaties structureel aandacht aan de Tweede Wereldoorlog. Naast een permanente opstelling in een van de lesexpositiezalen ontwikkelt het museum wisselexposities rondom de collectie tekeningen, documenten en voorwerpen van Nederlanders in Japanse interneringskampen die het Museon beheert. Deze wisselexposities waren onder meer: *Getekend*, *Pret achter Prikkeldraad*, *Burki* en *Buitenkampers*. Over dit thema beheert het Museon ook de websites www.hetjaar2602.nl en www.buitenkampers.nl

Presentatie/collectie: De vaste expositie *Kind in Oorlog*, ingericht in 2005 gaat in op vragen als: hoe het was om kind te zijn in oorlogstijd en welke invloed had de oorlog op hun dagelijkse leven? Aan de hand van verhalen, foto's, filmfragmenten en documenten wordt een beeld gegeven van de herinneringen aan de oorlog van vierendertig personen, die kind waren toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Zij laten allen hun dierbare voorwerpen zien, waarachter een persoonlijk verhaal schuilgaat. In de expositie is een kindermemorial opgenomen in de vorm van een plaquette en een namenwand met 2061 namen. Het

monument herinnert aan de joodse en de tientallen Sinti- en Roma-kinderen die uit Den Haag zijn weggevoerd en omgebracht.

In de collectievorming is materiaal uit de oorlog, met name met betrekking tot de Japanse bezetting van Nederlands-Indië, een kerndeel. De collectie tekeningen, documenten en voorwerpen van Nederlanders in Japanse interneringskampen met meer dan 7.000 objecten is volledig online raadpleegbaar. (<http://www.museon.nl/tweede-wereldoorlog-japanse-interneringskampen>). De deelcollectie 'WOII Nederland' is breed opgezet, met nadruk op de regio Den Haag.

Bezoekersaantallen: In 2012 ontving het Museon 193.500 bezoekers. Inclusief kinderen in schoolverband trok *Kind in Oorlog* naar schatting 40.000 bezoekers.

Geregistreerd museum: sinds 1999

Website: <http://www.museon.nl/nl/node/225>

51 Museum 1940-1945, Dordrecht

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1988

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is opgericht door een aantal voormalige Dordtse verzetsmensen. De basis van het museum is de collectie van verzamelaar Koenraad Pieter Makkie (1930-2000), die direct na de oorlog al begon met verzamelen. Het museum wil een algemeen beeld geven van de jaren 1939-1945 in de stad en op het eiland van Dordrecht, in de gemeente Dubbeldam alsmede in de Dordrechtse Biesbosch. Het Museum 1940-1945 is sinds 2001 gehuisvest in een gerestaureerde pand aan de Nieuwe Haven te Dordrecht.

Presentatie/collectie: In het museum wordt vrijwel alles wat verzameld is ook geëxposeerd. Thema's zijn de mobilisatie, het nationaal-socialisme, het verzet, de bezetting en het leven van de bewoners van de Drechtstreek. Het museum toont een veelheid aan militaire voorwerpen: uniformen, geweren, handvuurwapens en verschillende gebruiksvoorwerpen. In de vitrines liggen o.a. onderdelen van militaire uitrustingen, oorlogsgeld, fietsplaatjes, persoonsbewijzen en bonkaarten. Ook worden grote voorwerpen getoond: een jeep en onderdelen van een pontonbrug en een gedropte wapencontainer.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6079>

Bezoekersaantallen: 2012: 4600

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Op de website van het museum zijn zogenoemde verliesregisters te vinden van alle gesneuvelde burgerslachtoffers die geboren, werkzaam of woonachtig waren in Dordrecht, en een register van alle omgekomen Joodse Dordtenaren. Tevens zijn er de verliesregisters van de gesneuvelde ge-

allieerde militairen en de verliesregisters van de omgekomen Duitse militairen. Er is een apart register met alle vliegtuigcrashes in de regio Dordrecht. Het museum heeft een omvangrijke bibliotheek. Regelmatig worden thema-tentoonstellingen georganiseerd.

Website: <http://www.museum19401945.nl>

52 Verzetsmuseum Zuid-Holland, Gouda

Hoofdthema: 2. Verzet en bezetting

Opengesteld sinds: 1986

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Verzetsmuseum Zuid-Holland is zoals het aangeeft op zijn website een museum over ‘verzet tegen schendingen van de rechten van de mens in de Tweede Wereldoorlog en vandaag de dag, want verzet is van alle tijden. Een museum waarin je op zoek gaat maar jouw eigen standpunt: wanneer kom je zelf in actie en wanneer denk je “het komt wel goed”’. In april 2010 is de nieuwe inrichting geopend. De presentatie verbindt waar mogelijk de geschiedenis van de oorlog met hedendaagse ontwikkelingen in de samenleving. Actuele conflicten en mensenrechten staan centraal.

Presentatie/collectie: Het introductiepaneel gaat over de Verenigde Naties en toont een projectie van de mensenrechten. In een vijftien meter lange wand met vitrines worden objecten getoond over thema’s van de Tweede Wereldoorlog en gebeurtenissen, met het accent op verzet. Door middel van *podcast* krijgt het publiek informatie. Een interactieve presentatie gaat over het maken van keuzes (*Het Tribunaal*). In de tuin bevinden zich diverse (replica’s van) oorlogsmonumenten.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/4712>

Bezoekersaantallen: 2012: 10.491

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: In 2011 is van de interactieve installatie *Het Tribunaal* een mobiele variant gemaakt die op scholen kan worden gepresenteerd. In 2012 lanceerde het Verzetsmuseum de interactieve stemshow de *Kinderrechten Top* die op scholen toegepast kunnen worden.

Website: <http://www.verzetsmuseum-zh.nl>

53 Atlantikwall Museum, Hoek van Holland

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1996

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Stichting Vesting Hoek van Holland houdt zich bezig met het restaureren, behouden en voor het publiek openstellen van Nederlandse en Duitse verdedigingswerken in de regio Hoek van Holland. Het museum is sinds 2009 gevestigd in de ‘Tafelbunker’ op de pier

te Hoek van Holland (Noorderhoofd). Deze bunker was onderdeel van de *Marine Flak Batterie Nordmole*, een luchtdoelbatterij die bestond uit 57 betonnen bouwwerken. Eind 2012 is een nieuwe inrichting van het museum gerealiseerd.

Presentatie/collectie: De tentoonstelling besteedt aandacht aan de bouw van de *Atlantikwall* te Hoek van Holland en het Westland en de gevolgen daarvan. Informatiepanelen, foto's en geografische overzichten vertellen het verhaal van de *Festung Hoek van Holland*. De museale presentatie toont authentieke uniformen, wapens en voorwerpen, gebruikt binnen de *Festung*. Topstuk is een Duits anti-tankkanon dat in de geschutsruimte staat. In een voormalige munitieruimte worden audiovisuele presentaties getoond.

Bij het museum bevindt zich de *Marine Flak Batterie Nordmole*. Deze kustbatterij is omringd door een anti-tankmuur van vier meter hoog en twee meter breed. De batterij werd gebouwd om een eventuele invasie zowel vanuit zee als vanuit de lucht te kunnen afweren. Langs de batterij en verdere kustlijn bevindt zich een meer dan een kilometer lange betonnen tankmuur.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7217>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 7000 per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Er worden speciale rondleidingen door het buitengebied met bezoek aan meerdere bouwwerken, zowel boven- als ondergronds, georganiseerd.

Website: <http://www.atlantikwall-museum.nl>

54 Atlantikwall Museum Noordwijk, Noordwijk

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2004

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Doelstelling van de stichting Atlantikwall Museum Noordwijk is verdedigingswerken uit de Tweede Wereldoorlog in de regio te behouden, te restaureren en open te stellen voor het publiek. Tijdens de oorlog zijn in Noordwijk en omgeving tachtig bouwwerken gerealiseerd, variërend van een houten douchegebouw tot zware bunkers met wanden van soms drie meter dik, die deel uitmaakten van de *Atlantik Wall*. Gemiddeld waren er in het complex 180 Duitse soldaten gelegerd. De voormalige munitiebunker aan de Bosweg is door de Gemeente Noordwijk in bruikleen gegeven aan de Stichting en is nu ingericht als museum.

Presentatie/collectie: De museale presentatie is ondergebracht in een reeks bunkers. De expositiebunker en het gangenstelsel tonen het leven in een bunker tijdens de oorlog. De expositie begint met een indruk van de *Atlantikwall* van Noorwegen tot aan de Frans/Spaanse grens. Er is een ruimte ingericht over de geschiedenis van *Batterie Noordwijk* en is de foto-expositie *Heinz in Holland* en

Freizeit im Bunker te zien. Tevens wordt aandacht besteed aan de werkzaamheden van de Stichting Atlantikwall Museum. De stichting Dutch Airwar Research and Excavation (DARE) heeft een aantal voorwerpen beschikbaar gesteld, waaronder delen van een *Messerschmitt* (1943) die in 2003 is opgegraven, onderdelen en geschut van een *Mustang* (1941), en fragmenten van een *Hampden* (1941) die in 2008 bij Berkhout zijn opgegraven. Het gangenstelsel dat onderdeel was van *Batterie Noordwijk* bevindt zich op tweehonderd meter van de museumbunker in de duinen. Via de gangen is het mogelijk om een drie etages tellende vuurleidingspost, een geschutsbunker en enkele onderkomens voor de manschappen te bezoeken. Bijzonder object is de afstandskijker, een *Entfernungsmesser*, die werd gebruikt om schepen en vliegtuigen te kunnen signaleren.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6564>

Bezoekersaantallen: 2012: 4955

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Elke zaterdag werkt een groot aantal van de vijftig vrijwilligers in de duinen aan het herstel van het bunkercomplex

Website: <http://www.atlantikwall.nl>

55 Biber bunker, Oostvoorne

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1996

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De *Biber bunker* is tijdens de oorlog gebouwd als radarcommandopost voor de *Luftwaffe*. Van hieruit werden acties ondernomen om geallieerde bommenwerpers, op weg naar Duitsland, te onderscheppen. Na de oorlog is de bunker nog gebruikt als commandopost door de Bescherming Bevolking (BB). De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap (ZHL) is sinds 1995 eigenaar van de *Biber bunker* in de duinen van Oostvoorne. Het beheer en onderhoud van de bunker werd ondergebracht bij de Historische Vereniging Westelijk Voorne (HVWV) met als doel: 'Het waarborgen van de cultuurhistorische waarde van de bunker, en deze educatief te gebruiken door middel van exposities en rondleidingen.' Het beheer berust tegenwoordig bij de in 2013 opgerichte Stichting Biber Bunker Oostvoorne.

Presentatie/collectie: De presentatie richt zich op de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog op Voorne-Putten, met bijzondere aandacht voor de luchtoorlog. Ook de na-oorlogse periode, toen de bunker dienst deed als commandobunker van de BB, wordt belicht. De tentoonstelling bevat materiaal dat in hoofdzaak afkomstig is van een privéverzamelaar, en bevat uniformen en gebruiksvoorwerpen van de Duitse en geallieerde troepen evenals materiaal en uniformen van de BB. Er is onder meer een diorama van het duingebied met modellen van radarantennes en vliegtuigen te bezichtigen.

Bezoekersaantallen: 2012: 700

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.westelijk-voorne.nl/biber-bunker/introductie.html>

56 Museum Johannes Postschool, Ridderkerk – Rijsoord

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2000

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Dit museum wordt ook wel het Johannes Post Capitulatiemuseum genoemd. Op 15 mei 1940 vond in het schoolgebouw de overgave van de Nederlandse strijdkrachten aan de Duitsers plaats. Voor het museum bevindt zich het capitulatiemonument met de tekst: 'Een volk, dat zijn verdediging verwaarloost, zet zijn vrijheid op het spel'. Tijdens de bezetting was in de school tijdelijk het hoofdkwartier van het Duitse 18e leger gevestigd. Het gebouw is vernoemd naar de tijdens de bezetting ter dood gebrachte verzetsman Johannes Post. De Stichting Museum Johannes Postschool stelt zich ten doel deze historische locatie te behouden.

Presentatie/collectie: Het museum geeft een beeld van de meidagen van 1940.

Het schoollokaal waar de overgave is ondertekend is in oorspronkelijke staat teruggebracht met in Duitse en Nederlandse uniformen gestoken personages, die gelijkenis vertonen met degenen die destijds bij de capitulatie een rol speelden. Het document van de capitulatie (kopie), krantenartikelen, telexberichten, affiches, landkaarten en foto's van de meidagen worden geëxposeerd. Verder zijn er allerlei voorwerpen uit de oorlogsjaren te zien, zoals levensmiddelen, identiteitsbewijzen en kampkleding. Het museum exposeert verder onder meer de ceremoniële sabel van generaal Winkelman. In een 'Zeiss 360 graden koepeltheater' is een in eigen beheer gemaakte 3D-filmproductie over het bombardement van Rotterdam te zien. Een van de klaslokalen is teruggebracht in de stijl van de jaren veertig met oude schoolbanken, schoolplaten, lesboekjes, oude inktpotjes, leesplanken en ander lesmateriaal.

Bezoekersaantallen: 2012: ongeveer 5000

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. In het gebouw is ook het Planetarium Rotterdam gevestigd.

57 OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam, Rotterdam

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1985

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam (OVMR) is ontstaan vanuit de privéverzameling van Arie Mast en was aanvankelijk onder de naam Bezet-Bevrijd '40-'45 gehuisvest in een pand op Katendrecht. In 1995 verhuisde het museum naar een veel ruimer onderkomen aan

de Veerlaan. Sinds april 2008 is het museum gevestigd onder de Pieter de Hoochbrug aan de Coolhaven. De missie luidt: 'Het OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam wil op een herkenbare wijze de herinnering levend houden aan en het verhaal vertellen van het bombardement, de onderdrukking en het verzet in Rotterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog en de actuele betekenis hiervan duidelijk maken voor jong en oud.' Sinds 2001 wordt nauw samengewerkt met het Museum Rotterdam. Op korte termijn zal het OVMR fuseren met Museum Rotterdam, waar de collectie zal worden ondergebracht. Een van de doelen is het behouden van een specifieke presentatie met betrekking tot het oorlogsverleden van de stad. Er zijn daarnaast plannen om het museum op de huidige locatie om te vormen tot een educatief centrum voor jongeren onder de werktitel *Rotterdam Reset Experience*. Uitgangspunt is 'de algemene geschiedenis van Rotterdam te verbinden met de oorlogsgeschiedenis en daarbij aansluiting te zoeken met de beleving van jongeren van nu' (zie: http://www.ovmrotterdam.nl/RR_BB04.htm).

Presentatie/collectie: Aan de hand van de thema's propaganda, mobilisatie, inval, bombardement, dagelijks leven, vergeten bombardement, haven, Loods 24, verzet, Hongerwinter, bevrijding en herdenking wordt een beeld gegeven van Rotterdam tijdens de oorlog. Het museum toont een veelheid aan originele objecten uit de omvangrijke collectie. Het tegenwoordige collectiebeleid wordt als volgt omschreven: 'Het OVMR verzamelt verhalen waarbij de collectie als illustratie gebruikt wordt.'

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6538>

Bezoekersaantallen: 2012: 12.000

Geregistreerd museum: sinds 2009

Overige informatie: Op de website zijn verhalen van ooggetuigen van de oorlog verzameld. OVMR levert wekelijks een bijdrage aan de rubriek 'Vergeten verhalen' in het programma 'Middag aan de Maas' van RTV Rijnmond.

Website: <http://www.ovmrotterdam.nl>

58 Atlantikwall Museum Scheveningen, Scheveningen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2007

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In een originele Duitse commandobunker in de Nieuwe Scheveningse Bosjes heeft de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen een permanente expositieruimte ingericht. In haar statuten geeft de stichting aan dat zij met de openstelling aansluiting zoekt bij Den Haag als internationale stad van recht en vrede. Naast het geven van informatie over de *Atlantikwall* binnen de grenzen van de gemeente Den Haag wil de stichting met het museum 'belangstelling voor vredesvraagstukken wekken en stimuleren tot een actieve bevordering van vrede in ruimste zin van het woord.'

[...] Een vredesbunker, een plek waar geleerd, ontdekt en overpeinsd kan worden, en die aandacht vraagt voor misstanden en onrechtvaardigheid in onze wereld.' Nabij de als museum ingerichte Duitse commandobunker is in 2012 een tweede Duitse bunker uitgegraven. De stichting zet zich ook in voor het behoud en toegankelijk stellen van de schuilbunker van rijkscommissaris Seyss-Inquart op het landgoed Clingendael.

Presentatie/collectie: Het museum stelt een aantal ruimtes van de commandobunker open en toont interieurstukken, verschillende militaire uitrustingsstukken en onder meer vliegtuigonderdelen en bewapening. De bunker (type 622) naast de commandobunker bevat twee ruimtes. Eén vertrek is zoveel mogelijk teruggebracht naar de inrichting uit de oorlogsjaren en de andere ruimte wordt gebruikt voor uitbreiding van de expositie.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 10.000 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Er worden regelmatig tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd.

Website: <http://www.atlantikwallmuseum.nl>

59 Bunkermuseum Den Haag, Scheveningen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2009

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is een initiatief van een groep bunkerenthousiastelingen, onder de naam De Haagse Bunkerploeg (HBP), die geïnteresseerd is in Duitse kustverdedigingswerken uit de Tweede Wereldoorlog in de regio Den Haag-Scheveningen. Het Bunkermuseum is gevestigd in een uitgegraven bunker aan het eind van de Strandweg, bij de haven in Scheveningen.

Presentatie/collectie: De expositie toont een keuze uit de verzameling Duitse en geallieerde memorabilia en diverse gebruiksvoorwerpen. Er zijn schaalmodellen van legervoertuigen te zien, evenals documenten en publicaties en verschillende voorwerpen. Pronkstuk van het Bunkermuseum is de zogenoemde Plottertafel.

Bezoekersaantallen: 2012: 24.000

Geregistreerd museum: nee

Website: <http://www.bunkermuseumdenhaag.nl/> en <http://www.haagsebunkerploeg.com>

ZEELAND

60 Wings to Victory Museum, Arnhemuiden

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2007

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De stichting Wings to Victory, opgericht in 2007, heeft als doel 'het blijven gedenken van de vele vliegers die omgekomen zijn in West-Europa en in het bijzonder in Zuid-West Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog, evenals het doorgeven van informatie hierover aan volgende generaties.' De stichting houdt zich onder meer bezig met onderzoek, opgravingen, 'vliegen voor herdenkingen', organiseren van evenementen, verzamelen en documenteren van informatie en het vastleggen van getuigenverhalen. In een zogenoemde Nissenhut op vliegveld Midden-Zeeland heeft de stichting haar onderkomen. Een deel ervan is sinds 2009 ingericht als museum en een gedeelte is opslag van vliegtuigonderdelen uit de oorlogsjaren. In voorbereiding is het realiseren van een museumpark op het vliegveld met een nieuw museumgebouw.

Presentatie/collectie: In de opstelling zijn allerlei aan de luchtoorlog gerelateerde objecten en documenten te zien, zoals vliegtuigonderdelen, vliegtuistrustingen, emblemen, insignes, modelvliegtuigen, foto's, films en officiële bescheiden. Er staat onder meer een pop met het uniform van een Amerikaanse vlieger, inclusief zijn vliegkaarten. Hier ligt ook het seinpistool van een neergestorte Duitse jager. Verder zijn veel persoonlijke bezittingen van omgekomen vliegers bewaard gebleven.

Bezoekersaantallen: 2012: 8500 (Het museum trekt gemiddeld 500 bezoekers per jaar. In 2012 werd een groot cultureel evenement georganiseerd).

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. De stichting heeft een database aangelegd met alle beschikbare informatie over de luchtoorlog boven Zuidwest-Nederland (Zie: <http://www.wingstovictory.nl/database>). Er worden rondleidingen over het vliegveld en *battlefield-tours* langs onder meer monumenten en begraafplaatsen georganiseerd.

Website: <http://www.wingstovictory.nl>

61 Gdynia Museum, Axel (Terneuzen)

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2004

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De privéverzameling van Mario Maas en zijn familie is uitgegroeid tot een openbaar museum gevestigd op drie ruime bovenverdiepingen van een grote boerenschuur. Het oorlogsmuseum Gdynia dankt zijn naam aan de brug bij de Derde Verkorting. Deze brug is in de mist

in de morgen van 19 september 1944 aangelegd ten behoeve van de eerste Poolse pantserdivisie. Door die brug ging de bevrijding voorspoedig en kon Axel al op 19 september 1944 worden bevrijd. Elke brug die door de Poolse bevrijders geslagen werd, is naar een Poolse stad vernoemd. De brug in Axel is vernoemd naar de Poolse havenstad Gdynia. De schuur waarin het museum is gevestigd, is de enige schuur van dit type die de strijd in de regio heeft overleefd. Het accent van de presentatie ligt op de gebeurtenissen in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen.

Presentatie/collectie: Het museum bevat een brede collectie documenten en voorwerpen waaronder vooral militaria, wapens en (inerte) munitie. In de presentatie is een Engelse tent met zendapparatuur opgesteld, een Amerikaanse hospitaaltent en een kar met gewonde en vluchtende Duitsers. Ook is er een ‘burger-keukentje’ ingericht en is in de ruime ‘Duitse hoek’ materiaal van de bezetter te zien. Het museum toont verder authentieke kampkleding, geschonken door een overlevende, en een uniform van de *Hitlerjugend*. Opmerkelijk zijn de uniformen en andere objecten van de Franse legereenheid, waar Noord-Afrikaanse (Marokkaanse) soldaten dienden en die in mei 1940 in Zeeland werd ingezet. Het uitgebreidst is de collectie uniformen, voorwerpen en wapens van de Eerste Poolse Pantserdivisie, de bevrijders van deze streek. Het museum beschikt over de verzameling van Piet van de Bosse, de latere Zeeuwse gedeputeerde, bestaande uit foto’s, documenten en ander oorlogsmateriaal. Op de begane grond bevinden zich nog diverse historische voertuigen. De gehele verzameling van het museum is ondergebracht in de inmiddels opgerichte Stichting Studiecentrum Gdynia 1939-1945.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6097>

Bezoekersaantallen: 2012: 3187

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Bij speciale gelegenheden worden rondritten met authentieke legervoertuigen georganiseerd.

Website: www.oorlogsmuseumgdynia.nl

62 Bevrijdingsmuseum Zeeland, Nieuwdorp

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2009

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Bevrijdingsmuseum Zeeland werd in het najaar van 2009 geopend in het kader van de herdenking van 65 jaar Slag om de Schelde en de bevrijding van Zeeland. Het museum richt zich op de geschiedenis van Zeeland tijdens de oorlog. De Slag om de Schelde in 1944, die in de periode 18 september tot en met 8 november 1944 plaatsvond, neemt in de presentatie een centrale plaats in. Ook wordt aandacht besteed aan de Zeeuwse oorlogsvrijwilligers die in Nederlands-Indië hebben gediend. In voorberei-

ding is de aanleg van een ‘Bevrijdingspark’, waarin ook uitbreiding van expositieruimte zal worden gerealiseerd.

Presentatie/collectie: De basis van het bevrijdingsmuseum is een privéverzameling (ca. 40.000 objecten). In het MuSIP registratieproject, uitgevoerd in het kader van het programma Erfgoed van de Oorlog van het ministerie van VWS zijn zesduizend objecten uit de kerncollectie van het museum geregistreerd en toegankelijk gemaakt.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/4410>

Bezoekersaantallen: 2012: 22.468

Geregistreerd museum: sinds 2010

Overige informatie: Organiseert verschillende publieksevenementen, waaronder een jaarlijkse wandeltocht langs historische plekken en werkt het museum mee aan evenementen zoals het Bevrijdingsfestival Vlissingen.

Website: <http://www.bevrijdingsmuseumzeeland.nl>

63 Oorlogsmuseum Switchback, Oostburg

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1995

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Oorlogsmuseum Switchback is het particulier initiatief van verzamelaar Erik Adriaansen. Het museum is vernoemd naar de codenaam van de geallieerde militaire bevrijdingsoperatie van West-Zeeuws-Vlaanderen in het najaar van 1944: Operatie *Switchback*.

Presentatie/collectie: Het museum richt zich vooral op de strijd die zich aan het eind van de oorlog in Zeeuws-Vlaanderen afspeelde. De collectie omvat Duitse en Canadese militaire objecten, waaronder de originele Canadese stafkaart van de Operatie *Switchback*, en vijftig in Duitse, Canadese en Engelse uniformen gestoken poppen met bijpassende uitrusting. In een vitrine zijn verschillende bodenvondsten te zien, zoals gevechtshelmen en onderdelen van wapens. Voorts toont het museum officiële oproepen, valse persoonsbewijzen en opsporingsberichten van de politie. Ook zijn de objecten te zien die zijn gebruikt bij een overval door het verzet op het Oostburgse distributiekantoor: onder meer de valse sleutel waarmee toegang werd verkregen, chloroform en een bij de actie gebruikt zwart masker. Voor het pand staat een snelvuurkanon van een geallieerd oorlogsschip dat voor de Zeeuws-Vlaamse kust tot zinken is gebracht.

Bezoekersaantallen: 2012 gesloten (gemiddeld 1000 per jaar)

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling.

Website: <http://www.museumswitchback.nl>

64 Klein Museum Het Veerse Gat, Veere

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2007

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In 1944 bombardeerden de geallieerden de Walcherse dijken op een aantal plaatsen, waardoor het eiland voor een groot deel onder water kwam te staan. De oorspronkelijke boerderijen werden grotendeels verwoest. Na de oorlog bood de regering de oorspronkelijke bewoners tijdelijk kleine noodboerderijen aan. Het museum is gevestigd in een van de weinige overgebleven oude noodboerderijen. De kleine boerderij is gerestaureerd en als museum ingericht in de oorspronkelijke staat uit de jaren 1946-1954. Het Museum wordt beheerd door de Stichting Arduin. Deze stichting biedt ondersteuning aan mensen met een lichamelijke, gedragsmatig of meervoudige beperking.

Presentatie/collectie: De ruimte is ingericht in de stijl van de jaren veertig, onder meer met oorspronkelijke huisraad en meubelen. In het minimuseum wordt onder meer een korte filmdocumentaire getoond over het einde van de oorlog, de wederopbouw van het gebied en de oorspronkelijke bewoners van de woning.

Bezoekersaantallen: circa 1000 per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://www.kleinmuseum.nl>

65 Bunkermuseum Vlissingen, 'Bunker Oranjemolen', Vlissingen

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2004

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Stichting Bunkerbehoud, die ook het beheer voert over het Bunkermuseum in Zoutelande, startte in 2001 met het toegankelijk maken van een Duitse artilleriewaarnemingspost (type 143) gelegen in de dijk voor de Oranjemolen te Vlissingen. Bij verzwaringswerkzaamheden was het verdedigingswerk bovengekomen. Tijdens de oorlog fungeerde de bunker waarschijnlijk als waarnemingspost voor de in het achterland gelegen batterij Baskensburg. De bunker maakte deel uit van het Landfront Vlissingen: een verdedigingslinie die de havenstad Vlissingen tegen aanvallen vanaf de landzijde moest verdedigen. De linie werd in de jaren 1942-1944 gebouwd. Eind 2012 kreeg het complex de status van beschermd rijksmonument.

Presentatie/collectie: De bunker bleek in een redelijk complete staat bewaard gebleven: het bouwwerk bezit nog alle pantserdeuren en gasdeuren, en ook het buizenstelsel voor het aanzuigen en distribueren van verse lucht is nog aanwezig. De vertrekken zijn zo veel mogelijk gereconstrueerd en ingericht naar de oorspronkelijke setting.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6088>
Bezoekersaantallen: 2012: 2.540
Geregistreerd museum: nee
Overige informatie: Beperkte openstelling. De stichting organiseert regelmatig *battlefield tours*.
Website: <http://www.bunkerbehoud.com>

66 Polderhuis Westkapelle, Dijk- en Oorlogsmuseum, Westkapelle

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 2004

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In de Tweede Wereldoorlog werd Westkapelle zwaar getroffen. Engelse vliegtuigen bombardeerden het dorp en de dijken, in de veronderstelling dat de inwoners vertrokken waren. Het dorp werd totaal verwoest, eerst door de bommen en later door het water. Honderden inwoners kwamen om. Het Polderhuis, een oud gebouw van het waterschap, presenteert de geschiedenis van de gemeenschap Westkapelle met het accent op de oorlogsgebeurtenissen.

Presentatie/collectie: Het museum toont de algemene geschiedenis van het dijkdorp en zijn bewoners, maar de nadruk ligt op de meest aangrijpende periode in de geschiedenis van het dijkdorp: de Tweede Wereldoorlog. Centraal staan de bombardementen op de dijken van Walcheren in 1944, de inundatie die erop volgde, het dichten van de dijk en de wederopbouw van het dijkdorp. Bij het museum staat een uitkijktoren die uitsluitend via het museum bereikbaar is met uitzicht over het dorp en de zee. Op de Westkappelse Zeedijk bij het Polderhuis staat een originele *Shermantank*. Via een 'trappenbrug' wordt het lager gelegen museum bereikt. Deze *Liberty Bridge* is in 2010 gebouwd als eerbetoon aan de omgekomen geallieerde militairen. Foto's, verhalen, films en documenten uit de oorlogsjaren zijn in het kader van het programma Erfgoed van de Oorlog van het ministerie van VWS gedigitaliseerd en ontsloten.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/4404>

Bezoekersaantallen: 2012: 29.819 (inclusief culturele evenementen)

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Het museum werkt binnen het project *Memories to Share* nauw samen met het Royal Marines Museum in Portsmouth en het Imperial War Museum in Londen. In deze drie musea is materiaal uit dit project te bezichtigen. Het project ligt ook aan de basis van het in 2012 gestarte internationaal uitwisselingsprogramma voor vmbo-scholen: *The Untold Story*, waarbij het museum is betrokken. Voorts worden er wandeltochten langs historische oorlogsplekken georganiseerd.

Website: <http://www.polderhuiswestkapelle.nl>

67 Bunkermuseum Zoutelande, Zoutelande

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2002

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De in 1999 opgerichte Stichting Bunkerbehoud doet onderzoek naar de verdedigingswerken in Zeeland en inventariseert bewaard gebleven objecten. De stichting is een soort kenniscentrum over de Slag om de Schelde en over de vestingbouw van het interbellum tot met de Koude Oorlog. Een van haar doelstellingen is het beheren van bunkers in de regio en deze openstellen voor het publiek. In de duinen, aan de kust bij Zoutelande, heeft de stichting twee bunkers, die onderdeel waren van de *Atlantik-wall*, uitgegraven en ingericht als museum. Bunker 1 bood onderdak aan twintig manschappen, terwijl driehonderd meter verderop de hoger gelegen bunker 2 fungeerde als artillerie-waarnemingspost, voorzien van een pantserstalen observatiekoepel. Daaruit stak een periscoop die gelijk verrekijker was met tien keer vergroting. Alle waarnemingen werden verwerkt in de centrale rekenkamer, zodat andere bunkers hun kanonnen nauwkeurig konden richten.

Presentatie/collectie: In de bunkers worden de verhalen verteld over de functie, inrichting en betekenis van deze Duitse verdedigingswerken. De manschappenbunker (type 502) is volledig ingericht met onder meer britsen, communicatie-apparatuur, een wc-ton, wapens en de waarschuwing voor zuurstoftegebrek: het vogelkooitje met kanariepiet. Hier zijn ook wapens tentoongesteld, zoals een karabijn, een mitrailleur en pistolen. Een vitrine toont kleine gebruiksvoorwerpen zoals die door de soldaten en in bunkers werden gebruikt. De observatiebunker (type 143) ligt in één van de hoogste duintoppen van Nederland. Zichtbaar is dat om deze waarnemingspost zwaar is gevochten. Het bouwwerk is gedeeltelijk gerestaureerd. In het manschappenverblijf en de rekenruimte hangen een aantal informatiepanelen en zijn in een vitrine bodenvondsten te zien. In deze bunker staan verder onder meer schaalmodellen van verschillende typen bunkers.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6088>

Bezoekersaantallen: 2012: 9276

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. De Stichting Bunkerbehoud beheert ook het 13,5 kilometer verder gelegen Bunkermuseum Vlissingen. Regelmatig worden er *battlefield tours* georganiseerd.

Website: <http://www.bunkerbehoud.com>

68 Militair Historisch Museum Achtmaal, Achtmaal

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2002

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De gemeente Zundert werd op 27 en 28 oktober 1944 bevrijd door de Amerikaanse 104e infanteriedivisie. De Stichting Vrienden van de Timberwolves wordt gevormd door zes hobbyisten uit Zundert die militaria verzamelen en zich verdiepen in de bevrijding van de regio. De stichting onderhoudt nauwe contacten met de Timberwolves Association, een vereniging van veteranen van de 104e infanteriedivisie. Het museum, gevestigd op de zolder van een bedrijfspand in Achtmaal, is een eerbetoon aan de bevrijders van het dorp en de omgeving.

Presentatie/collectie: Het Militair Historisch Museum Achtmaal toont op een oppervlakte van 100 m² een uiteenlopende collectie van uniformen, wapens en andere militaria uit de periode 1940-1945. Veel materiaal is afkomstig van veteranen van de *Timberwolves*-divisie, zoals uitrustingsstukken, insignes, een compagnievlag en oorlogscorrespondentie. In een vitrinekast staan 135 modellen van oorlogsvoertuigen opgesteld en er worden verschillende recente bodemvondsten geëxposeerd. Ook is er een veldkeuken nagebouwd.

Bezoekersaantallen: ca. 1500

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: De stichting organiseert regelmatig *re-enactment*-evenementen. Twee keer per jaar wordt er een open weekend bij het museum georganiseerd met militair materieel en een Amerikaans legerkamp.

Website: <http://www.militairhistorischmuseumachtmaal.nl/> en <http://www.timberwolves.nl>

69 Museumpark Bevrijdende Vleugels, Best

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1984

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Museum Bevrijdende Vleugels is in 1984 ontstaan op initiatief van de Veghelse ondernemer en verzamelaar Jan Driessen (1921-2010) en komt voort uit een tijdelijke tentoonstelling ter gelegenheid van de 40-jarige herdenking van Operatie *Market Garden*. Het museum verhuisde in 1996 van Veghel naar een door het ministerie van Defensie ter beschikking gesteld voormalig mobilisatiecomplex in Best. In 2007 is het beheer in een stichting ondergebracht en is de presentatie geheel vernieuwd. De presentatie is gewijd aan de luchtlandingen in het zuidelijke gebied van Operatie *Market Garden*, maar geeft ook een beeld van andere, vooral krijgskundige aspecten van de Tweede Wereldoorlog.

Presentatie/collectie: Het museumpark ligt in het gebied waarin op 17 september 1944 parachutisten van de Amerikaanse *101st Airborne Division* landden. In de museumhallen zijn in diorama's scènes van de Operatie *Market Garden* en de bevrijding van Brabant en Limburg opgezet, compleet met originele uniformen, voertuigen, vliegtuigen en andere voorwerpen. De aandacht gaat ook uit naar internationale aspecten. Naast originele vliegtuigen en voertuigen bevat de expositie honderden modellen op schaal. Er is ook een replica van een *V1* aanwezig en een Russische raketwerper (Stalinorgel). Een speciale presentatie is ingericht rond het thema 'Luchtgevaar'. Voorts wordt er een 3D-film getoond, en zijn tal van foto's en documenten te zien. Er is een installatie voor simulatievliegen en het publiek kan gebruik maken van verschillende pc-toepassingen. Buiten staan voertuigen en vliegtuigen opgesteld, waaronder de beroemde Dakota die uitgeleend is geweest voor de musical *Soldaat van Oranje*. Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6498>

Bezoekersaantallen: 2012: 17.250

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Het complex biedt onderdak aan *Wheels*, een vereniging van liefhebbers van legervoertuigen en toebehoren. De vereniging noemt zichzelf een 'mobiel museum'. In 2011 is in het complex ook het speelgoedmuseum Spelebos ondergebracht.

Website: <http://www.wingsofliberation.nl>

70 Generaal Maczek Museum, Breda

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1981

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is gewijd aan de inzet van de Poolse troepen in West-Europa, in het bijzonder aan de historie van de 1e Poolse Pantserdivisie, die in 1944 en 1945 onder aanvoering van generaal Stanislaw Maczek Breda en andere plaatsen in Nederland heeft bevrijd. Het museum is voortgekomen uit de activiteiten van drie Nederlandse verzamelaars die in de jaren zeventig begonnen met het verzamelen van voorwerpen, boeken en geschriften met betrekking tot de gebeurtenissen in Breda tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vooral de bevrijding van de stad door de Eerste Poolse Pantserdivisie onder leiding van generaal Maczek had hun belangstelling. De verzameling groeide uit tot een privémuseum in het huis van één van de drie oprichters, onder beheer van de in 1981 opgerichte stichting Museum Breda-Polen 1939-1945. In 1997 verhuisde het museum naar de huidige locatie, de Trip van Zoudtlandtkazerne in Breda. In 2007 is de expositieruimte vergroot en kwam er een documentatieruimte voor het publiek en een nieuw depot.

Presentatie/collectie: In het museum gaat de meeste aandacht uit naar de bevrijding van Nederland en in het bijzonder van Breda en omgeving, waar de 1e

Poolse Pantserdivisie daarna nog vijf maanden bleef ter bewaking van de frontlijn langs de Maas. Aan de hand van documenten, schilderijen, tekeningen, foto's, uniformen, onderscheidingen, wapens en andere uitrustingsstukken wordt het verhaal van de Eerste Poolse Pantserdivisie verteld. Topstuk is het uniform van generaal Maczek. Het museum besteedt ook aandacht aan de inzet van de Eerste Onafhankelijke Poolse Parachutistenbrigade bij Arnhem, de activiteiten van de Poolse luchtmacht boven Nederland en de Poolse marine. In de multimediaruimte worden documentaires vertoond, onder meer met beelden van de divisie.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/2524>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 3000-4000 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling.

Website: <http://www.maczekmuseum.nl>

71 Museum Oorlog en Vrede, Breda

Hoofditheema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1983

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het motto van het museum, dat voorheen Museum Oorlog en Bezetting heette, is: 'Het bevorderen van vrede is het bestrijden van vooroordelen'. Het museum is opgericht door geschiedenisleraar Wim Mol (geb. 1931) uit verontrusting over de opkomst van rechts-radicalen groeperingen in de jaren tachtig. Zijn intentie was om aan de hand van de historische verzameling de discussie over het nationaal-socialisme en hedendaagse tendensen onder jongeren te stimuleren. Behalve aan de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog schenkt het museum ook aandacht aan naoorlogse vervolgingen en onderdrukking. Tot en met 2011 werden er jaarlijks ontvangsten van schoolklassen georganiseerd.

Presentatie/collectie: De collectie bestaat uit een uitgebreide krantenverzameling vanaf 1933. Verder is bijeengebracht een verzameling foto's, prentbriefkaarten en herdenkingsborden. Gericht is materiaal verzameld over de Jodenvervolging in Breda. In vitrines zijn gebruiksvoorwerpen uit de oorlog te zien. Het grootste gedeelte van wat er in de ruimte aanwezig is zijn schenkingen van particulieren. Doordat de ruimte beperkt is, wordt er maandelijks een keuze uit de verzameling tentoongesteld.

Bezoekersaantallen: gemiddeld 400

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Het museum organiseert regelmatig excursies naar historische plekken in de regio.

Website: <http://members.ziggo.nl/wimmol>, voor inzage in een deel van de collectie zie: www.tweedewereldoorlogverzameling.nl

72 Museum De Bewogen Jaren 1939-1950, Hooge Mierde

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2000

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Stichting Museum De Bewogen Jaren 1939-1945 wil met het museum 'een route schetsen door de Tweede Wereldoorlog in Europa en Azië en de politionele acties in ons voormalig Nederlands-Indië'. De nadruk ligt vooral op de militaire aspecten en de gevolgen voor militair en burger. Speciale aandacht is er voor de geschiedenis van de regio en Nederlands-Indië. Het museum is gevestigd in een voormalig bankgebouw in het centrum van Hooge Mierde.

Presentatie/collectie: Getoond worden: uniformen, gebruiksvoorwerpen van militairen en burgers, affiches, foto's, boeken, documenten, strooibiljetten, emblemen en onderscheidingen. Speciale aandacht is er voor de gemobiliseerde Nederlandse soldaten, de Franse en de Belgische soldaten die in 1940 in de regio slag leverden, het Duitse bezettingsleger, Nederlanders in geallieerde dienst en de bevrijders. Daarnaast komen ook onderwerpen aan de orde als de luchtbescherming, de distributie, het verzet, voedselschaarste en de bevrijding. Er zijn verschillende audiovisuele presentaties te zien. Specifieke aandacht is er voor Nederlands-Indië: de Japanse inval, de Japanse bezetting, de interneringskampen, de Bersiap-periode en de strijd die tijdens de dekolonisatieperiode is geleverd. De stichting beheert voorts een collectie interviews met mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt, zowel in Nederland als in Nederlands-Indië, en die hun persoonlijke verhalen op band hebben laten vastleggen.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6114>

Bezoekersaantallen: 2012: 2100

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Het museum heeft een wandel- en fietsarrangement samengesteld: *Route naar de Vrijheid*. Voorts worden er regelmatig themadagen georganiseerd, zoals 'bevrijdingsintochten' met authentieke voertuigen.

Website: www.museumdebewogenjaren.nl

73 De Jaren 1940-1945. De Jaren Nederlands-Indië, Loon op Zand

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2012

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Frans van Venrooij (geb. 1941) en zijn zoon Alexander (geb. 1966) hebben hun particuliere verzameling tentoongesteld in de tot museum omgebouwde voormalige stikkerij in het dorp.

Presentatie/collectie: De verzameling is het resultaat van vijftig jaar verzamelen van uiteenlopende voorwerpen en documenten uit de oorlogsjaren. De tentoonstelling toont vooral militaire objecten. De collectie bevat circa 100 complete

uniformen van verschillende strijdende legers. Er is een veldkeuken nage-
maakt, compleet met gamellen. In een hoek van het museum is een Ameri-
kaans veldhospitaal met een operatiekamer ingericht. Voorts staan er diverse
militaire voertuigen, zoals een Duitse BMW R12 motor met zijspan, BMW R23
motor en een jeep. Er zijn ook voorwerpen met betrekking tot het dagelijks
leven te zien, waaronder verschillende gebruiksvoorwerpen, voedingsmid-
delen, sigarettensurrogaten en veel distributiebescheiden. Pronkstuk is
een authentieke bestekvork, voorzien van een adelaar met hakenkruis en de
initialen A.H., die afkomstig zou zijn uit de *Führerbau* van Adolf Hitler in
München. Aan de hand van documenten en verschillende attributen is er
ook aandacht voor de Japanse bezetting van Nederlands-Indië en de gebeur-
tenissen tot 1950.

Bezoekersaantallen: 2012: 493

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling

Website: <http://www.heemkundekringloonoptsandt.nl>

74 Museum Brigade en Garde Prinses Irene, Oirschot

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1992

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum vertelt over de geschiedenis en
de traditie van de Koninklijke Nederlandse Brigade Prinses Irene (1940-1945)
en de Guards Regiment Fuseliers Prinses Irene van 1946 tot heden. De Prinses
Irene Brigade, opgericht in Engeland in 1941, kwam voort uit Nederlandse
troepen die in mei 1940 konden ontkomen en bestond verder nog uit Engeland-
vaarders en Nederlanders in het buitenland. De inrichting van de museale
presentatie is verzorgd door vrijwilligers en veteranen. In het verleden diende
de korpsverzameling voornamelijk voor de eigen traditiebeleving van het
Garderegiment Fuseliers Prinses Irene. In 1992 werd verhuisd van Schalkhaar
naar de De Ruyter van Steveninckkazerne in Oirschot, waar in een voormalig
pelotonsgebouw een museum werd ingericht, dat toegankelijk was voor het
publiek. In 2000 kwam een geheel nieuwe presentatie gereed. De Stichting
Brigade en Garde Prinses Irene is eigenaar van de collectie en beheerder van
het museum.

Presentatie/collectie: Het accent van de museale presentatie ligt op de oorlogsjaren
en de naoorlogse uitzending naar Nederlands-Indië. Er worden uniformen,
uitrustingsstukken, voertuigen, emblemen, onderscheidingen, vaandels,
vlaggen, historische wapens, foto's, documenten en diverse memorabilia
tentoongesteld. De presentatie is zo veel mogelijk gekoppeld aan persoonlijke
verhalen van veteranen.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/2454>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 3500 bezoekers per jaar

Geregistreerd museum: sinds 2005

Overige informatie: Op de website is een virtuele tour door het museum te zien.

Website: <http://www.fuseliers.net/regimentsverzameling.htm>

75 Oorlogsmuseum Ossendrecht

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2004 (in Sinoutskerke 1984)

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het privémuseum is opgericht door verzamelaar en oud-onderwijzer Jan M. de Jonge (geb. 1943) en is sinds 2004 gehuisvest in het voormalige Katholiek Militair Tehuis bij de Koningin Wilhelminakazerne, ook wel legerplaats Ossendrecht genoemd. Voorheen bevond het museum zich in Sinoutskerke (Zeeland). De nieuwe inrichting is in 2010 gereedgekomen.

Presentatie/collectie: De uitgebreide presentatie toont op 750 m² de militaire geschiedenis in Nederland van 1939-1945, met nadruk op de meidagen en de strijd in Nederland in 1944-1945. De collectie omvat meer dan tweehonderd uniformen, radio- en zendapparatuur, wapens, gebruiksvoorwerpen, surrogaten, munitie, mijnen, handgranaten en optische apparatuur. Realistische diorama's zijn samengesteld, waaronder een gereconstrueerde Duitse verbindingsbunker uit 1944. Specifieke aandacht is er voor de strijd om Zeeland in 1944. Een van de diorama's beeldt de arrestatie van de Duitse commandant van Middelburg uit: na ondertekening van de capitulatie van Walcheren wordt generaal-luitenant Wilhelm Daser door de Engelse majoor Johnson vanuit zijn hoofdkwartier op de Dam in Middelburg naar buiten geleid. Voor het museumgebouw is een aantal militaire voertuigen opgesteld.

Bezoekersaantallen: 2012: 1211

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Op verzoek worden er *battlefield tours* georganiseerd.

Website: <http://www.oorlogsmuseumossendrecht.nl>

76 Oorlogsmuseum Overloon, Overloon

Hoofdthema: 1. Oorlog en bezetting

Opengesteld sinds: 1946

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het Oorlogsmuseum Overloon is in 1946 opgericht als herinnering aan de Slag om Overloon, die hier in 1944 is gevoerd. In 1960 werd de naamgeving formeel Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum. Vanaf 2006 bestond het museum uit twee musea: het Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum en het toen toegevoegde Marshall Museum. Korte tijd luidde de overkoepelende naamgeving Liberty Park, maar in 2013

is dat gewijzigd in het aloude Oorlogsmuseum Overloon nadat in 2012 de twee musea bestuurlijk geïntegreerd werden. Het museum bestaat nu uit een documentatiecentrum enerzijds en een grote militaire voertuigencollectie anderzijds. Het vertrouwde motto bleef al die jaren gehandhaafd: 'Oorlog hoort in het museum'.

Presentatie/collectie: In het documentatiecentrum van het museum bevindt zich de inhoudelijke basistoonstelling over de Tweede Wereldoorlog. Het fundament van deze expositie dateert uit het midden van de jaren tachtig, bestaande uit veel foto- en tekstpanelen en relatief weinig originelen. In de loop van de tijd is de opstelling aangevuld met originele voorwerpen en verschillende audiovisuele presentaties. De presentatie belicht vooral een algemeen, nationaal beeld van de oorlog, met aandacht voor de opkomst van het nationaal-socialisme, de meidagen van 1940, het dagelijks leven, het internationale strijdverloop, verzet, vervolging en bevrijding. In een van de ruimtes is een huiskamer uit de oorlogsjaren gereconstrueerd, met daarbij een voor het publiek toegankelijk vertrek voor onderduikers. In 2009 is het museum uitgebreid met een *Blockbuster-experience* over een luchtaanval boven bezet Nederland. De interactieve presentatie 'De Bunker' ontwikkeld in opdracht van ANNO, heeft in Overloon een vaste standplaats gekregen. Deze presentatie confronteert bezoekers met vraagstukken over verzet en onderduiken: 'Wat zou jij doen?' In 2014 komt de nieuwe presentatie over de Slag om Overloon gereed.

Daarnaast worden in een omvangrijke hal van ruim 10.000 m² meer dan 150 historische militaire voertuigen, vaartuigen en vliegtuigen gepresenteerd, die samen een breed overzicht geven van de militaire inzet in de Tweede Wereldoorlog en dan met name gericht op de bevrijding van Europa. Sommige voertuigen worden in een decor gepresenteerd zoals dat van de landingen op de kust van Normandië tijdens *D-Day*. Er zijn ook voertuigen en andere objecten te zien die bij naoorlogse militaire operaties zijn ingezet.

Zie ook MusIP, voor Oorlogsmuseum Overloon: <http://www.musip.nl/musip/museums/2828>

Bezoekersaantallen: 2012: 99.783

Geregistreerd museum: sinds 2010

Overige informatie: Tezamen met Airborne Museum 'Hartenstein' en het Nationaal Bevrijdingsmuseum '44-'45 heeft het Oorlogsmuseum de *Liberation Route* ontwikkeld: een traject langs plekken in het landschap die herinneren aan de strijd in 1944-1945. Zie: <http://www.liberationroute.com>

Website: <http://www.oorlogsmuseum.nl/> en <http://www.vriendenoorlogsmuseumoverloon.nl>

77 Nationaal Monument Kamp Vught, Vught

Hoofdthema: 3. (Joden)vervolgning en terreur

Opengesteld sinds: 1990

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: In 1947 werd te Vught een monument opgericht ter herinnering aan de fusillades van verzetsmensen. Door de in 1986 opgerichte stichting Nationaal Monument Kamp Vught werd een klein gedeelte van het voormalige kampterrein als Nationaal Monument ingericht. In 1990 is Nationaal Monument Kamp Vught opengesteld als herinneringscentrum. In 2002 werd de bouw van een nieuw herinneringscentrum voltooid, met een grote tentoonstellingsruimte, een auditorium, en bibliotheek- en documentatiefaciliteiten. De inrichting van Barak 1B, de laatste stenen barak van het voormalige concentratiekamp Vught, is in 2013 gereedgekomen. In de barak bevinden zich educatieve workshopruimtes en een permanente expositie. De barak had na de oorlog onder meer gediend als interneringskamp voor ‘foute Nederlanders’ en als Moluks woonoord.

Presentatie/collectie: In de vaste expositie is een tweedeling gemaakt tussen het verhaal van de dagelijkse gang van zaken in en rond kamp Vught enerzijds, en het nazi-vervolgingssysteem waar kamp Vught deel van uitmaakte anderzijds. Dit wordt geïllustreerd met persoonlijke verhalen, brieven, dagboeken, foto's, filmfragmenten en voorwerpen van slachtoffers, daders en omstanders. Op het buitenterrein geeft een natuurstenen maquette een indruk van de oorspronkelijke omvang van het kamp. Het crematorium is geheel en de prikkeldraadomheining gedeeltelijk in authentieke staat bewaard gebleven. De as van de in Vught gecremeerde personen is verzameld en bevindt zich in asputten nabij het crematorium. Daarnaast is op het buitenterrein een historische reconstructie van een gevangenenbarak en een aantal wachttorens geplaatst. Eveneens staat er een monument voor de weggevoerde Joodse kinderen. Na terugkeer in het hoofdgebouw bieden een grote wand met op briefjes geschreven reacties van bezoekers alsmede een naast de route gelegen ruimte met de namen van alle slachtoffers van kamp Vught gelegenheid voor reflectie en bezinning. Aansluitend ligt een ruimte waar tijdelijke exposities worden ingericht over historische en actuele thema's. In de buiten het herinneringscentrum gelegen gerestaureerde authentieke kampbarak B1 is een permanente expositie ingericht over de functies van dit specifieke gebouw (onder meer als *Poststelle* en kerk), zowel in oorlogstijd als daarna.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/2609>

Bezoekersaantallen: 2012: 60.231

Geregistreerd museum: sinds 2010

Overige informatie: Nabij het centrum bevindt zich de fusilladeplaats, die ingericht is als herdenkingsplek.

Website: <http://www.nmkampvught.nl>

LIMBURG

78 Eyewitness, Beek (Limburg)

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2013

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De particuliere verzameling militaria van de Tweede Wereldoorlog van Wim Seelen (geb. 1969) vormt de basis van een modern museum, dat het strijdverloop in Europa toont. Het museum is ondergebracht in Stichting Historisch Centrum Beek.

Presentatie/collectie: ‘Oog in oog met de Tweede Wereldoorlog’ luidt de slogan van het museum. Eyewitness profileert zich als een ‘belevingsmuseum’. Met speciale effecten kan de bezoeker de oorlog ‘belevén’. Naast films, foto’s en vitrines met originele uniformen en attributen beelden dertien diorama’s met 142 ‘levensechte’ figuren oorlogsscènes uit. Op de verschillende verdiepingen van het museum ervaart de bezoeker onder andere de sfeer van een bunker, een concentratiekamp en de loopgraven aan het front. Het fictieve verhaal van de Duitse soldaat August Segel vertelt het internationale oorlogsverloop. Segel treedt in 1935 in dienst bij het Eerste *Fallschirmjäger Regiment* dat later overgaat in de *Hermann Goering Divisie*. Als parachutist neemt hij deel aan de invasie van Nederland in mei 1940. Later wordt hij ingezet aan het Oostfront en brengt tot slot de laatste dagen van de oorlog in Berlijn door.

Bezoekersaantallen: Vanaf mei – december 2013 circa 4200 bezoekers.

Geregistreerd museum: nee

Website: www.eyewitnesswo2.com

79 Museum Expositie ‘40-’45, Blitterswijck

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 1984

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is ontstaan uit de gezamenlijke collectie van Harry Linders en Wim Weijs, die beiden vanaf de jaren zeventig oorlogsmateriaal verzamelen. Het kleine oorlogsmuseum is gevestigd in een oude boerderij, die eigendom was van de familie Weijs. In 1944 moest het gezin evacueren. De Engelse manschappen gebruikten de boerderij vervolgens als uitkijkpost over de Maas.

Presentatie/collectie: Het museum geeft een kort overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen uit de periode 1933-1945 in de regio. Speciale aandacht krijgen de Britse militairen die hier strijd hebben geleverd. De collectie omvat – naast vele kleine voorwerpen en documenten – ongeveer vijftig in uniformen gestoken etalagefiguren, voorzien van militaire uitrusting, die geplaatst zijn in zeven diorama’s. Een van de diorama’s is de reconstructie van een Engelse

observatiepost langs de Maas in 1944, zoals deze destijds ook in de boerderij was gevestigd. De presentatie is tot stand gekomen met medewerking van Engelse oorlogsveteranen van het Royal Norfolk Regiment. De door Wim Weijs bijeengebrachte collectie *Fallschirmjäger* is als bruikleen opgenomen in de opstelling van het Oorlogsmuseum Overloon.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/7171>

Bezoekersaantallen: gemiddeld 150 bezoekers per jaar.

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling.

Website: <http://www.oorlogsmusea.nl/artikel/699/Expositie-'40-'45.htm>

80 Streekmuseum Maaskant '44, Grevenbicht

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2011

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum bevat de privécollectie van verzamelaar Roy Jacobs met historische voorwerpen uit de regio Westelijke Mijnstreek/Maaskant in Limburg. Het jaartal in de naamgeving verwijst naar het bevrijdingsjaar van de regio. Het museum is ondergebracht in de zestien-de-eeuwse watermolen van Grevenbicht.

Presentatie/collectie: De verzameling bevat veel uniformen, uitrustingsstukken en andere militaria, in hoofdzaak afkomstig uit de regio. Zo is er de originele stafkaart van majoor John Evans – betrokken bij de bevrijding van Susteren – het motorblok van een in de regio neergestort *Stuka* en een helm van één van de eerste Amerikaanse soldaten die voet hebben gezet op Limburgse bodem.

De collectie bevat ook civiele voorwerpen.

Bezoekersaantallen: 2012: 302

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling.

Website: <http://www.oorlogsmuseum.eu>

81 Museum Oorlog in de Peel, Melderslo

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2000

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Het museum is het resultaat van de verzamelinspanningen van vader en zoon Pouwels uit Melderslo. Het doel van dit particuliere museum is om de herinneringen aan de oorlog in de regio, in het bijzonder de militaire strijd die geleverd is, in stand te houden. Het museum besteedt ook aandacht aan de oorlogsvrijwilligers die na de oorlog naar Nederlands-Indië zijn uitgezonden. De collectie is ondergebracht in de Stichting Museum Oorlog in de Peel.

Presentatie/collectie: De collectie van Museum Oorlog in de Peel bestaat vooral uit

militaire voorwerpen, uniformen, wapens en munitie. De presentatie besteedt extra aandacht aan de meidagen van 1940 en de strijd in de regio. Een groot deel van de getoonde voorwerpen betreft schenkingen van inwoners uit de regio. De collectie omvat onder meer gebruiksvoorwerpen, surrogaten, persoonsbewijzen en textiel. Bijzondere objecten zijn een kookpot gemaakt van aluminium, en een doopjurk en een siersprei gemaakt van parachutestof. Een aparte plaats in de expositie is ingeruimd voor de geschiedenis van de onderduikplek 'de Zwarte Plak' en de hulp aan geallieerde piloten. In de opstelling staat een reservetank afkomstig van een vliegtuig, die later is gebruikt als roeibootje.

Zie ook MusIP: <http://www.musip.nl/musip/museums/6561>

Bezoekersaantallen: 2012: 400

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Het museum heeft in 2012 een monument opgericht ter nagedachtenis aan de omgekomen bemanning van de Britse *Lancaster*, die op 26 mei 1943 bij Melderslo is gecrasht.

Website: <http://www.oorlogindepeel.nl>

82 Roerdriehoek Museum, Montfort

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2010

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: Eind september 1944 kwam het front in het zuiden van Limburg tussen Nieuwstadt en Susteren bij de beek, de Vloedgraaf, tot stilstand. Begin december liep de frontlinie langs de rivieren de Maas en de Roer. De Roerdriehoek, het Duitse bruggenhoofd tussen Roermond-Maaseik-Geilenkirchen, was voor de geallieerden het laatste obstakel voor een verdere opmars het Rijnland in. Het Roerdriehoek Museum richt zich vooral op de gevechten in de regio in 1944, Operatie *Blackcock* en de afleidingsaanval van de Amerikaanse 8e Tank Divisie voor de oversteek van de Roer in Duitsland.

Het privémuseum van Roy Pfenning bevindt zich in het centrum van Montfort, dat in de oorlog zwaar getroffen werd door bombardementen en gevechten. Sporen van deze gevechten zijn nog te zien aan de gevel en spanten van de schuur waarin het museum is ondergebracht.

Presentatie/collectie: De collectie bevat in hoofdzaak verzamelde militaria: (militaire) gebruiksvoorwerpen, uniformen, uitrustingsstukken, documenten en foto's.

Bezoekersaantallen: 2012: 150

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. Aan het Roerdriehoek Museum is verbonden de educatiegroep 'Oorlog in de Roerdriehoek', die jaarlijks een aantal

scholen in de regio bezoekt en voorlichting geeft over de strijd in de regio tijdens de oorlog.

Website: <http://www.roerdriehoek.com>

83 Expositie Luchtoorlog 1939-1945, Nederweert

Hoofdthema: 4. Militair, strijd en bevrijding

Opengesteld sinds: 2011

Geschiedenis, doelstelling en algemeen: De Stichting Luchtoorlog 1939-1945 doet onderzoek naar de luchtoorlog boven Nederweert en omstreken. Op het terrein van de in 1941 gebouwde De Daatjeshoeve is in een van de authentieke schuren een permanente expositie ingericht. Johan Bloemers verzamelt al jarenlang onderdelen van vliegtuigen die tijdens de oorlog in de omgeving zijn gecrasht. Zijn verzameling vormt de basis van de expositie. Van de gevonden stukken wordt de herkomst uitgezocht en eventueel wordt er contact gelegd met nabestaanden.

Presentatie/collectie: De expositie toont onderdelen van boven Nederweert en omgeving neergeschoten toestellen, zoals vliegtuigmotoren, zogenoemde munitiedoorsnedes, persoonlijke bezittingen van vliegers, uniform- en uitrustingsstukken, en foto's, politierapporten en andere documenten.

Bezoekersaantallen: 2012: 3500

Geregistreerd museum: nee

Overige informatie: Beperkte openstelling. In de directe omgeving bevinden zich een restant van een Duitse radarinstallatietype *Truthahn* en een gedenk-teken voor omgekomen vliegtuigbemanningen.

Website: <http://www.luchtoorlog-1939-1945.nl>